

listy

Ročník 17 / Cena 20 Kč

10

2 0 1 0

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vznik a súčasnosť Dokumentačného a múzejného strediska Slovákov v ČR

Arménsko – najvýchodnejší a najmilší kút Európy Martin Guzi

1811. Rok, v ktorom zbankrotovalo Rakúsko Peter Šoltés

Krása veršov, krása viet Dimuna Ivanova ■ **Festival hudby a dobra** Ingrid Hohošová

Väznený, ale neponižený Jozef Leikert

Slovanské náboženstvo Veronika Civiňová ■ **Študentské listy** – príloha

DOMUS

**Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny
v ČR pod záštitou Ústavu pro soudobé
dějiny Akademie věd ČR, v.v.i
a v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry**

**pozývajú českých a slovenských stredoškolákov na VII. ročník stredoškolskej pražskej konferencie
Slovenské a české migrácie 20. – 21. storočia**

**Konferencia sa koná 9. – 10. decembra 2010 v Spoločenskej sále Domu národnostných menšín
Vocelova 602/3, Praha 2**

**Konferencia sa uskutoční vďaka finančnej podpore ÚSZZ SR, Magistrátu hl. m. Prahy,
Ministerstvu kultúry ČR a Úradu vlády ČR**

Podmienky súťaže:

Súťaže sa môžu zúčastniť stredoškoláci všetkých typov stredných škôl a gymnázií, vrátane osemročných gymnázií a im odpovedajúcich ročníkov ZŠ. Podmienkou účasti je odovzdanie študentskej práce k vypísanej téme. Predpokladáme práce v rozsahu 4 – 10 strán strojopisu, ktoré budú odovzdané najneskôr do 25. 11. 2010.

Práce vzniknú pod vedením garantov z radov pedagógov stredných škôl a môžu byť napísané:

- 1) formou referátu vypracovaného na základe štúdia odbornej literatúry, archívnych prameňov, spomienok pamätníkov k danej téme;
- 2) formou eseje, poviedky alebo iného literárneho žánru spracovaného z ľubovoľných zdrojov.

Odovzdané práce budú rozdelené podľa vekových kategórií, v ktorých budú hodnotené:

- I. veková kategória 12 – 15 rokov
- II. veková kategória 16 – 19 rokov

Pri Dokumentačnom a múzejnom stredisku slovenskej menšiny v ČR pracuje konzultačná skupina, ktorá je stredoškolákom a pedagógom k dispozícii od 1. 9. 2010 každý pondelok a stredu od 15.00 po predchádzajúcej dohode (mobil +420 603 824 370, alebo noskova@usd.cas.cz) v knižnici DOMUS SM v ČR, Dom národnostných menšín, Vocelova 602/3, Praha 2.

Konzultanti pre SR:

PhDr. Alica Virdzeková, Gymnázium Varšavská cesta, Žilina, alickav@gmail.com;
Mgr. Peter Štanský: riaditeľ pobočky ŠOKA, Žilina, Štátny oblastný archív Bytča;
PhDr. Jozef Beňovský, riaditeľ Slovenského národného literárneho múzea SNK Martin.

Konzultanti pre ČR:

PhDr. Helena Nosková, CSc., vedúca židovských, národnostných a menšinových štúdií, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i., noskova@usd.cas.cz;
PhDr. Radovan Čaplovič, šéfredaktor časopisu LISTY Slovákov a Čechov, DOMUS SM v ČR;
Mgr. Ludmila Jirásková, DOMUS SM v ČR.

Konzultant pre Prahu:

Mgr. Olga Mandová, stredoškolská profesorka, GVP, Praha, mandova@gvp.cz.

Konzultanti v uvedenom čase doporučia študentom literatúru, pramene; budú organizovať semináre k vyžadanej téme a konzultovať s vypracovaním práce. Súčasne pripravili niekoľko prednášok k téme slovenských migrácií v 20. storočí s prezentáciou archívnych materiálov, odbornej literatúry a dobových fotografií (H. Nosková, P. Štanský).
Seminár k metodike práce o migráciách menšín v 20. a 21. storočí (O. Mandová, A. Virdzeková, L. Jirásková) atď.

Milé študentky, študenti. Vážení stredoškolskí pedagógovia z ČR a SR, tešíme sa na vašu účasť.

Za DOMUS SM v ČR: Helena Nosková, Alica Virdzeková, Ludmila Jirásková, Radovan Čaplovič, Jozef Beňovský a Peter Štanský.

**MINISTERSTVO
KULTURY**

ÚRAD VLÁDY
ČESKÉ REPUBLIKY

Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí
www.uszz.sk

Čechoslováci, Rusíni a národné menšiny

Národnostne pestré Československo bolo v rokoch 1918 – 1938 krajinou, kde svoju úlohu zohrali početné národné menšiny. Národnými menšinami sa nazývali dnešné národnostné menšiny – Nemci, Maďari a Poliaci. Vplyv na súžitie všetkých národností malo nevyjasnené postavenie Slovenska a slovenského národa. Bolo poznamenané čechoslovakizmom, v tej dobe na Slovensku málo známou štátotvornou ideológiou, hovoriacou o jednom politickom národe dvoch slovanských vetví Čechov a Slovákov. Ideológia o politickom národe bola zrozumiteľná českým a časti slovenských politikov, ktorí ju chápali v zmysle občianstva. Slovákom bolo bližšie chápanie národa, ako dávneho rodového spoločenstva, ktoré sa rozrástlo. Preto idea politického národa nebola jednoznačne prijatá ľuďmi na Slovensku. Toho využila časť nacionalistických slovenských politikov, ktorí tlakom na uskutočnenie autonómie narušovali stabilitu Československa. Nové bolo postavenie Rusínov na Podkarpatskej Rusi, krajine, ktorá mala zaručenú autonómiu v rámci Československa a Rusíni v Československu sa stali štátotvorným národom. Toto začlenenie ich uspokojovalo a preto hodlali zotrvať v Československu.

Ohniskom nespokojnosti sa stala predovšetkým nemecká menšina. Politika susedných štátov podporila separačné úsilie menšín Poliakov a Maďarov.

Hoci Československo zaručovalo menšinám politické a kultúrne práva, nedocie-

lilo spokojnosti menšín. Predovšetkým nemeckú a maďarskú menšinu vznik Československa poznamenal zmenou sociálnej štruktúry. Zmeny sa nevyhli ani Poliakom.

Spokojné so životom vo vtedajšom Československu boli menšiny bez štatútu národnej menšiny – predovšetkým Rusi a Ukrajinci, ktorí prišli ako utečenci – azyľanti. Rýchlo sa začlenili do československej spoločnosti, jej spolkovej činnosti. Iné ambície, ako žiť v novej demokracii, vzhľadom k svojmu statusu i malej početnosti ani nemali.

Svoje postavenie v Československu mali ďalšie malé slovanské menšiny – Bulhari, Chorváti, Srbi, Lužickí Srbi. Boli etnickými skupinami s príbuznou slovanskou kultúrou a istými historickými právami.

Špecifické bolo postavenie Rómov. V Čechách a na Morave žili Sintiovia, plne začlenení do miestnej spoločnosti. Začlenení natoľko, že ich táto spoločnosť vnímala ako Čechov a Moravanov. Až 2. svetová vojna pripomenula ich pôvod a v Protektoráte sa stali obyvateľstvom odsúdeným k likvidácii.

Rómovia na Slovensku, ktorým sa hovorilo Servika Roma, žili v osadách pri dedinách, odkiaľ boli vo vojnových rokoch vyhánaní ďaleko od ľudskej civilizácie.

Pestré osudy menšín sú súčasťou hoci aj krátkej spomienky na medzivojnový spoločný štát Čechov a Slovákov.

Helena Nosková

Autorka je historička

.....
Úvodník z čísla LISTY 9/2010 si dovoľujeme uverejniť ešte raz z dôvodu chybných redakčných úprav, ktoré narušili súvislosť textu, začo sa autorka H. Noskovej ospravedľujeme. (red.)

Obsah

Vznik a súčasnosť Dokumentačného a múzejného strediska Slovákov v ČR 2
Helena Nosková

Slovak Fiction nie je science fiction 5
Ingrid Hohošová

Arménsko – najvýchodnejší a najmilší kút Európy 6
Martin Guzi

1811. Rok, v ktorom zbankrotovalo Rakúsko 8
Peter Šoltés

Krása veršov, krása viet 11
Dimuna Ivanova

Strana Absolútneho Sklamania 12
Martin Antal

Väznený, ale neponížený 15
Jozef Leikert

Slovensku na trhu s realitami chýbala súdnosť 16
Jana Štefancová

Festival hudby a dobra 18
Ingrid Hohošová

Maliar odrazu reality, Dušan Mravec 20
Ján Chovanec

Slovenské náboženstvo 22
Veronika Cívínová

Slovenské kořeny, česká scéna 3/o
Jana Bohutínská

Študentské listy – príloha časopisu Listy

listy

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva Klub slovenskej kultúry v spolupráci so Slovensko-českou spoločnosťou a s DOMUS SM v ČR. Sídlo redakcie: Vocelova 3, 120 00 Praha 2. ■ **Šéfredaktor:** PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 221 419 822 ■ **Redakcia:** Ján Chovanec, Ingrid Hohošová ■ **Redakčný kruh:** | Mgr. Martin Guzi | Prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD. | PhDr. Slavomír Michálek, DrSc. | PhDr. Helena Nosková, CSc. ■ **e-mail:** listy.ksk@seznam.cz, rcaplovic@gmail.com ■ Rozširuje Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s. p. ■ Časopis Listy si môžete prečítať aj na webových stránkach: **www.klubsk.net** ■ **LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR a ÚSZZ** ■ **Jazyková úprava:** Mgr. Eva Wankeová | Mgr. Jarmila Wankeová ■ **Grafická úprava:** Filip Kulhánek ■ **tlač:** TIGR, spol. s r. o. ■ Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Klubu slovenskej kultúry: MK ČR 6584 ■ ISSN 1213 – 0249 ■ Cena za jeden výtlačok je 20 Kč | Cena dvojčísła je 38 Kč | Ročné predplatné 240 Kč prijíma KSK na adrese redakcie ■ Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú ■ Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia KSK ■ **Foto na obálke:** Zatiašie 3, 2011, akryl a olej na plátne, Dušan Mravec

Vznik a súčasnosť Dokumentačného a múzejného strediska Slovákov v ČR

■ Helena Nosková

Projekt Dokumentačného strediska Slovákov v ČR vznikol v roku 1996 v Klube slovenskej kultúry.

Jeho autorka, ako aj pisateľka tohto článku, zostavila projekt o potrebe *uchovávaní písomných a obrazových dokumentov Slovákov žijúcich v Českej republike* v minulosti a súčasnosti. Na základe projektu začal Klub slovenskej kultúry v novom dokumentačnom stredisku vytvárať základnú dokumentáciu k svojim programom a činnosti. Závažnejšia odborná časť bola venovaná hľadaniu minulosti Slovákov v ČR, tzn. zhromažďovaniu písomných dokumentov z rôznych archívov v ČR a v SR, ktoré vypovedajú o migráciách Slovákov do Čiech, o ich usídľovaní sa v mnohých regiónoch Čiech, Moravy a Sliezska, o opätovných migráciách na Slovensko i o ich spôsobe života v novom prostredí. Dokumentačné stredisko sa tak stalo druhým projektom, ktorý KSK podával na Ministerstvo kultúry ČR, využívajúc tak skutočnosť, že každé občianske združenie národnostnej menšiny môže podávať dva projekty, avšak s rôznou náplňou činnosti.

Popri projekte KSK nazývanom Aktivity príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny v ČR, (alebo len veľký projekt) bol len malým projektom, trpaslíkom. Veľký projekt

žiadal peniaze na činnosť niekoľkých sekcií a z tých každá organizovala jeden program, zväčša v spolupráci so Slovenskom. Keďže väčšina kultúrnych a spolkových

aktivít už bola obsadená, bolo treba vytvoriť niečo nové. Veľký projekt získaval na svoju činnosť každý rok 1 milión Kč, ba i viac. Dokumentačné stredisko sa pohybovalo v rozmedzí od 150 000 – 200 000 Kč. Z týchto financií prispievalo 40 000 Kč na prenájom sídla KSK na Panskej ulici a neskôr na Lipanskej ulici v Prahe, 30 000 Kč na vykurovanie a elektrinu, 60 000 Kč na plat sekretariátu KSK a podľa potreby prispievalo na spoluúčasť na programoch KSK. Zvyšok, pohybujúci sa od 50 000 – 80 000, mu zostával na kancelárske potreby a výtvarné potreby, fotografovania dokumentov, cestovné a odmenu pre dokumentaristu, ktorá bola a je 20 000 Kč ročne.

Po dvoch rokoch zberu materiálu dokumentačné stredisko pripravilo a otvorilo svoju prvú výstavu v Prahe nazvanú Storočie Slovákov v Čechách. Výstava pozostávala z dvadsiatich štyroch panelov, kde boli umiestnené dobové dokumenty a fotografie od druhej polovice 19. storočia do súčasnosti, vypovedajúce o živote Slovákov v Čechách. K výstave sa pripojili Slovensko-český klub a Obec Slovákov v Čechách, predstavujúc takto verejnosti svojich funkcionárov a svoje združenie. S výstavou bola spojená prednáška s besedou o Slovákoch v Čechách v minulosti a v súčasnosti. KSK v rámci projektu dokumentačného strediska usporiadal výstavu v niekoľkých archívoch, z fondov ktorých

DOMUS vďaka spolupráci s múzeami a archívmi v ČR i na Slovensku mohol pracovať a robiť výstavy pod hlavičkou KSK. Uvedené inštitúcie mu zadarmo poskytovali výstavné priestory a odbornú pomoc, takže činnosť KSK pokračovala aj v týchto obdobiach, keďže dokumentačné stredisko bolo stále projektom KSK, aj keď sa v roku 2004 stalo samostatným občianskym združením s názvom Dokumentačné a múzejné stredisko Slovákov v ČR. Jeho zakladatelia chceli umožniť KSK podávať dva samostatné projekty na činnosť klubu, pretože dotácie na rozvoj aktivít začali výrazne klesať aj v súvislosti s vyššie uvedenými nevysporiadanými projektmi bývalého vedenia KSK. Vtedajšia Rada KSK, ochromená zistenými hrubými chybami v čerpaní dotácií minulého vedenia KSK, však túto príležitosť nevyužila a naďalej podávala len jeden projekt. Druhým projektom zostal projekt DOMUSu, ktorý sa rozšíril podľa požiadaviek dotačných komisií ministerstiev o vzdelávací a výraznejší odborný rozmer.

V roku 2009, keďže činnosť KSK s ohľadom na záujmy členov sa naďalej sústredila na programy skôr konzumnejšieho charakteru a spoločenské podujatia členov KSK, podal DOMUS prvý samostatný projekt za svoje občianske združenie. Nový projekt na rok 2010 bol zameraný na odbornú a vzdelávaciu činnosť. Uskutočnil niekoľko vzdelávacích programov v Dome národnostných menšín v Prahe, v Krajskej vedeckej knižnici v Liberci, v Mestskej knižnici v Moste, v Mestskom múzeu v Bruntále a v Slanom. DOMUS bol spoluorganizátorom niekoľkých vedeckých medzinárodných konferencií o národnostných menšinách s dôrazom na slovenskú menšinu v ČR i vo svete.

Dokumentačné stredisko spolupracuje s ďalšími inštitúciami pri tvorbe spoločných výstav – napr. s Ústavom pre zahraničných Slovákov, Slovenským národným múzeom v Martine, Mestským múzeom v Mladej Boleslavi, s Domom národnostných menšín, Literárnym múzeom v Martine, Mestským múzeom v Bruntále, Krnove atď.

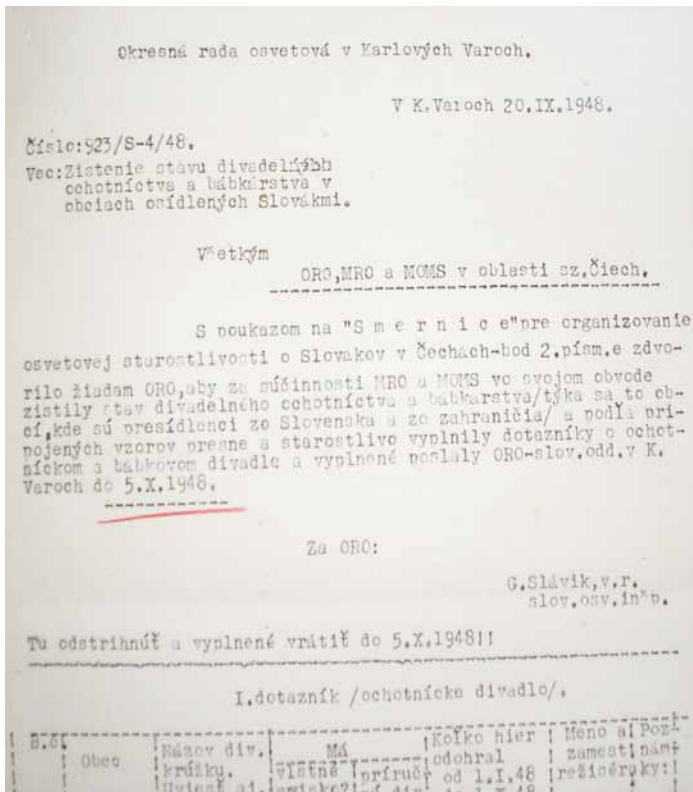
Dokumentačné stredisko je organizátorom VII. pražskej konferencie stredoškôľakov o migráciách Slovákov do Čiech a Čechov na Slovensko, na ktorej zaznie 15 vybraných rozsiahlych študentských príspevkov. Pre účastníkov konferencie organizuje dvojdenú exkurziu po Prahe nazvanú Po stopách

stredisko získalo materiály. Medzi prvé archívy patril Štátny okresný archív v Jindřichovom Hradci, archív v Českom Krumlove a Semiloch.

V ďalších mestách usporiadalo dokumentačné stredisko nové výstavy s regionálnym rozmerom v spolupráci s miestnym múzeom, poskytujúcim trojrozmerný materiál, napr. slovenské kroje, odev, predmety dennej potreby, hudobné nástroje, pracovné nástroje, knihy apod. Mestá ako strediská regiónov sa vyznačovali vyšším percentom tam žijúcich Slovákov – napríklad Jeseník, Karlove Vary, Tachov, Děčín, Most, Uherský

Brod, Šumperk, Ostrava, Aš, Teplice, Louny, Chomutov, Moravská Třebová apod. Pri výstavách, prednáškach a besedách prinášali miestni Slováci svoje predmety po rodičoch i vlastné a žiadali dokumentačné stredisko o ich uchovanie. Tak získalo stredisko vlastné zbierky a výstava sa rozrástla o ďalších dvadsať panelov regionálnych dokumentov.

Nespornou výhodou pre KSK bolo, že aj za nepriaznivých podmienok v prípade pozastavenia dotácií klubu v súvislosti s nevysporiadanými projektmi KSK na klubový časopis Listy za roky 1999 – 2002,

česko-slovenskej vzájomnosti v dávnej i ne-
dávnej minulosti. Hostami konferencie budú
slovenskí študenti z Gymnázia v Žiline a če-
skí študenti z Gymnázia v Liberci. V minu-
losti pod hlavičkou KSK organizovalo a od-
borne viedlo päť študentských konferencií
s tematikou dejín Slovenska, slovenskej
menšiny v ČR ako aj česko-slovenských
vzťahov, napr. Rozumieme si? Česko-
slovensko 1918 – 1992. Správa o jednom
zaniknutom štáte v srdci Európy; Ako
som poznal/poznala Slovensko. Česko-
slovensko a jeho národnostné menšiny.
Dokumentačné stredisko spolupracuje
na výstave Slávne slovenské vily, ktorá
bude predstavená verejnosti v Dome ná-
rodnostných menšín. Súčasne sa podieľa
spoločne s Mestským múzeom v Krnove na
príprave Slovenských dní v Krnove.
Pokračuje v získavaní dokumentov o Slová-
koch v českých krajinách v dávnejšej
i nedávnej minulosti. Zo získaných doku-
mentov bude vytvárať históriu Slovákov
v Čechách, či už to boli Slováci z mno-
hých slovenských regiónov, alebo Slováci
z Rumunska, Maďarska, Bulharska,
Zakarpatskej Ukrajiny, Francúzska, Rakú-
ska, Belgicka, USA, Kanady, Brazílie atď.
Jeho členmi sú členovia KSK a noví čle-
novia, ktorí sa zaujímajú o túto odbornú
činnosť, nevyžadujúcu len národnostnú
orientáciu. Sú medzi nimi napr. výtvarníci,

múzejníci, archivári, pedagógovia, študenti
z ČR a SR. Sú to Slováci a ich potomkovia,
ktorí emigrovali do ČR a SR po druhej sve-
tovej vojne a teraz hľadajú svoju minulosť.
DOMUS dáva svojim členom i nečlenom
príležitosti samostatne tvoriť, vytvárať vlastné
programy, nebuť len konzumentmi progra-
mov. Veď bádania nad vlastnou minulosťou
a sebarealizácia v zaujímavej činnosti je nie-
kedy dobrodružstvom poznávania, zavše
každodennou všednou prácou, ale rozhod-
ne činnosťou, prospešnou nielen pre tvor-
cov, ale aj pre ďalších ľudí. Dokumentačné
stredisko naďalej zostáva občianskym

zdužením spriazneným s Klubom sloven-
skej kultúry, ktorého záujmy a projekty
zamerané na spoločenský život Slovákov
v Prahe rešpektuje a svojou činnosťou pod-
poruje.

Len pre ilustráciu prikladáme niekoľko foto-
grafií dokumentov. Pre záujemcov o člens-
tvo, alebo o spoluprácu uvádzame kontakt:
anele@seznam.cz, GSM 603 824 370
alebo 281 924 808.

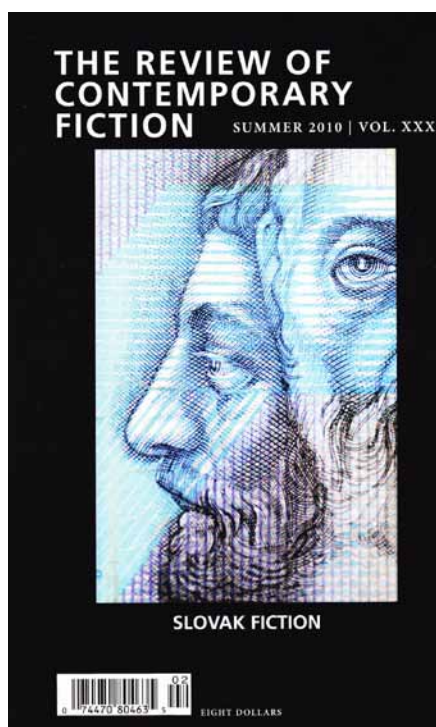
Autorka je predsedníčkou
občianskeho združenia DOMUS
Foto autorka

Slovak Fiction nie je science fiction

Ingrid Hohošová ■

Na jeseň 2010 vyšla v americkom vydavateľstve Dalkey Archive Press v cykle *The Review of Contemporary Fiction* antológia súčasnej slovenskej literatúry *Slovak Fiction*. Tento zborník University of Illinois vychádza trikrát ročne (marec, august, november). Zásľuhu na tom, že bolo publikované vydanie, venované súčasnej slovenskej próze, má práve University of Illinois a najmä Literárne a informačné centrum v Bratislave. To vydanie antológie podporilo aj sponzorsky. Úžasná vec! Nestáva sa často, aby sa slovenská literatúra prekladala do angličtiny a vydávala „za morom“.

Výberom ukážok do tejto antológie, ich prekladom a úpravou bola poverená Dr. Clarice Cloutier, tá napísala aj úvod a biografické poznámky o jednotlivých autoroch.

Dr. Clarice Cloutier pochádza z Chicaga (Illinois, USA), ale v jej žilách koluje litovská, francúzska a česká krv. Dá sa povedať, že jej európske korene ju predurčili k tomu, aby sa venovala slavistike. Ako sama hovorí, knihy a literatúru milovala od malička. A to isté platí aj o jazykoch. Vyrostala v rodine, kde boli európske tradície veľmi dôležité a uctievané, všetko „európske“ sa bez problémov kombinovalo s „americkým“. Začínala s francúzštinou, potom prišla ruština. S tou začala počas štúdií na strednej škole na Yale University, získala titul bakalár z ruského jazyka a literatúry na Dartmouth College, v ďalšom

štúdiu ruštiny a češtiny ako aj ruskej a českej literatúry pokračovala na Princeton University a University of Oxford, kde sa špecializovala na českú poéziu 20. storočia. Počas štúdií na univerzite vznikla kvôli komparatistike potreba pridať ďalší slovanský jazyk, a tak si pridala češtinu. Dôvodom bola pravdepodobne tá jedna štvrtina jej českej krvi, ale tiež mená ako Holan, Seifert, Mikulášek a Skácel, ktorý je jej najobľúbenejším českým autorom. Odtiaľ bol už len krôčik k rozhodnutiu, že po skončení štúdií na University of Oxford chce študovať a pracovať priamo s ľuďmi, ktorí napísali najlepšie štúdie o bohemistike. Ponuka prišla priamo z Univerzity Karlovej v Prahe, ale jej konzultantmi v ďalšom štúdiu boli profesori Zdeněk Pešat a Jiří Brabec z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. V roku 2005 získala doktorát z českej literatúry na Univerzite Karlovej v Prahe, kde v súčasnosti pôsobí už vyše osem rokov a vyučuje českú a slovenskú literatúru. Na New York University v Prahe vedie prednášky o stredoeurópskej komparatívnej literatúre a kultúre. Okrem toho sa venuje aj prekladateľskej činnosti, do angličtiny prekladá z francúzštiny, ruštiny, češtiny a slovenčiny.

Zostavovaním antológie slovenskej literatúry sa zaoberala vyše roka. Podľa nej je slovenská literatúra veľmi širokospektrálna a plná extrémov – rozdiely vidí napríklad v tom, ako sa opisuje vidiek a mesto, rozdiely v mentalite ľudí na vidieku a v meste. Aj výber autorov je veľmi zaujímavý, nájdeme tu tzv. rozprávačov (Pankovčín), cestovateľov (Šimko, Rakús), hľadačov (Rankov), rojkov (Juráňová, Vilikovský), buričov (Hvorecký, Hochel), autorov, ktorí verne reprodujú sami seba (Kovalyk, Kompaniková) alebo sa sústreďujú na detaily (Johanides). Celkove anto-

lógia obsahuje výber z diel šiestnástich slovenských autorov (okrem spomínaných ešte Ballek, Sloboda, Karvaš, Dušek a Kapitáňová).

Na otázku, či môže byť slovenská literatúra pre amerického čitateľa zaujímavá alebo či je účelom vydania podobných antológií len komparatívna funkcia literatúry, Clarice odpovedá: „Myslím si, že slovenská literatúra môže byť pre amerických čitateľov určite zaujímavá, ale obávam sa, že túto antológiu nebude možné kúpiť v normálnych knihkupectvách v USA. Možno v New Yorku v niektorých špecializovaných predajniach... Slovenská literatúra sa v USA k verejnosti vôbec nedostane, len občas česká, nie sú na to vytvorené marketingové nástroje. Výhodou antológie *Slovak Fiction* je, že vyšla v rámci série, v ktorej vychádzajú preklady literatúry z rôznych krajín, takže by sa mohla dostať aspoň do amerických univerzitných knižníc.“

Zostáva teda dúfať, že táto prvá „jesenná“ lastovička nebude aj posledná a preklady slovenskej literatúry si nájdu vo svete svoje miesto. A vďaka takýmto počínom americká verejnosť zistí, že „*Slovak Fiction* nie je len science fiction“, ale je skutočná a má čo povedať.

Literárne a informačné centrum Bratislava pripravilo na 25. februára 2011 prezentáciu tohto titulu v bratislavskom knihkupectve Panta Rhei za účasti prekladateľky a vydavateľa. Pražská prezentácia sa uskutoční počas knižného veľtrhu Svet knihy, ktorý sa bude konať v dňoch 12. – 15. mája 2011.

Autorka pracuje v Slovenskom inštitúte
Foto: archív

Arménsko – najvýchodnejší a najmilší kút Európy

■ Martin Guzi

Arménsko – krajina, nesúca už vo svojom mene nádych tajomna, napriek geografickej vzdialenosti dávno vklinená do európskych kultúrnych štruktúr. Ide o štát, ktorý ako prvý prijal kresťanstvo za oficiálne náboženstvo. Bez ohľadu na religiózne preferencie treba priznať, že redukcia množstva bohov predstavuje významný civilizačný index. Arméni ním žijú dodnes. Ak v Gruzínsku zakopávate o naozaj staré kostoly na každom kopci, v Arménsku sú na každom rohu.

V priebehu niekoľkých dní sme narazili na kláštor, kde je uložený oštep, ktorým vraj rímsky legionár na Golgote prerazil Kristov bok. V niekoľkých ďalších chrámoch sa skrývajú vlasy Panny Márie či úlomky kríža, na ktorom skončil Ježiš. Na tieto a mnohé iné artefakty je v Arménsku v podstate nemožné nenaraziť.

Arménsko napriek svojej zdanlivej bezvýznamnosti disponuje silnou politickou lobby, za ktorú vďačí jednej z najväčších diaspór sveta. Pre pohnutú históriu žije vo svete niekoľkonásobne viac Arménov ako v domovine. Z najznámejších mien možno spomenúť spisovateľa Wiliama Saroyana, skladateľa Arama Chačaturiana, tenistu Andrého Agassiho či speváčku Cher. Život dnešného Arménska je neustále spätý s vysťahovalcami a ich politickou, hospodárskou a kultúrnou podporou.

Ak raz zavítate do Jerevanu, pochopíte, že Arméni to jednoducho vedia. Darmo sa Európa môže pýšiť exportom svojej civilizácie do celého sveta, naozaj pohodové mesto so všetkým, čo k tomu patrí, predstavuje Jerevan. Pri pohľade na veličzné parky so zástavbami kaviarenských terás pochopíte, že netreba mať veľa peňazi na to, aby ste sa naozaj bavili a cítili sa príjemne. Domáci toho nemajú veľa, svoj pokoj si ale zobrať nedajú a vibrácie „pohody“ prenikajú celým mestom. Naše vtipy o rádiu Jerevan museli vzniknúť ako prejav rýdzej závidi.

Centrum Jerevanu pritom nie je vizuálne ničím okúzľujúce. Tvorí ho Námestie republiky okrúhleho tvaru, kde sa nachádzajú kľúčové vládne budovy a historické múzeum. Dá pocítiť aj najväčším ignorantom, do akej krajiny prišli. Nám osobne po niekoľkých hodinách prechádzania pamiatok starých viac ako päťtisíc rokov potom ar-

Chrám Petra a Pavla v Tateve z 9. storočia. Zakrátko v miestnej univerzite šesťsto mníchov spravovalo desaťtisíc zväzkov kníh.

tefakty z prelomu letopočtu už nepripadali ničím mimoriadne. Všetkých bolo neúrekom a viackrát sme sa pristavili pri myšlienke, čo by takýto historický kultúrny arzenál spôsobil v našich zemepisných šírkach.

O čosi menšie, ale nemenej veľkolepé múzeum arménskej genocidy nám pripomenulo, akých zverstiev sú mocnosti schopné pri túžbe po hegemonii.

Potom nasadnete na prvý autobus a po desiatich minútach jazdy sa ocitnete v arménskom Vatikáne, Ečmiadzine. Začiatky mesta siahajú do štvrtého storočia pred Kristom. Výstavba rozsiahleho kláštorného komplexu sa datuje do roku 303, čo z nej robí jednu z najstarších na svete. Práve v pokladnici v miestnom chráme sa nachádza kopija,

ktorou údajne rímsky legionár na Golgote prerazil Kristov bok. V dedine sú aj ďalšie dva kostoly, jeden z roku 618 a druhý z roku 630. Celá oblasť je od roku 2000 zapísaná do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Kúsok na juh od Jerevanu sa nachádza Chor Virap, pre Arménov kľúčová pamiatka pod biblickým kopcom Ararat. Práve tu spočíva svätý Juraj Iluminátor, po ktorom je pomenované Gruzínsko a má na rováši konverziu Arménov na kresťanstvo. Kráľ Trdat ho sprvu pre rozširovanie kresťanstva uväznil v hlbokoj jame s hadmi. Keď po rokoch vládca zošalel a jeho dcéra mala vidiny, že jedinou cestou je Juraja vyslobodiť, Trdat vzdravel a prijal kresťanstvo za svoje. Juraja samozrejme vyslobodili. Jedinou a zároveň

Katedrála Zvart Not pri Jerevane, chrámový komplex zo 7. storočia.

Na námestí republiky v Jerevane neustále pulzuje život.

najväčšou jazvou Chor Virapu pre Arménov zostáva skutočnosť, že pre kresťanov posvätný Ararat sa dnes už nachádza na tureckom, čiže moslimskom území. Nič to však neuberá z jeho majestátnosti a silueta Chor Virapu podobne ako Jerevanu pred Araratom sa jednoducho nikdy nedá zmaří štátnou hranicou.

Charakteristickým znakom arménskych kresťanských pamiatok sú takzvané chačkary. Ide o ornamentami bohato zdobené kríže vytesané do masívnych kamenných blokov, ktoré stoja v kostoloch, popri nich, alebo sú zakomponované do múrov. Azda najexkluzívnejšie príklady tohto umenia nájdete v Noravanku, kde v 13. storočí pôsobil najznámejší tvorca týchto artefaktov, mních Momik. V tejto exkluzívnej lokalite, ako vystrihnuté z arizonských zlatočervených hôr, nájdete i jediný arménsky dvojposchodový kostol. Pri pohľade na miestne chačkary sa nemožno ubrániť obdivu, s akým umom ich vytesali do skál stredovekí umelci.

Bázeň sa vás zmocní i pri návšteve Tateva. Z hlavnej cesty sa terigáte hodinu po lesnej

cestě zahryznete do strmého údolia, pričom prekonávate asi tisíc metrový výškový rozdiel. Pri dedinke Tatev pod úpäťm okolitých hôr čnie na skale pre Európana nepredstaviteľné architektonické dielo. Chrám Petra a Pavla tam postavili v 9. storočí, zakrátko v miestnej univerzite šesťsto mnichov spravovalo desaťtisíc zväzkov kníh. Slávna európska univerzita v Bologni čakala v tom čase na svoje založenie ešte sto rokov. Bohužiaľ, kláštor v 11. storočí vyhorel a väčšina zväzkov sa nenávratne pomínula. Dnes sa dá do Tatevu dostať najdlhšou visutou lanovkou na svete, ktorá má dĺžku 5,7 km. Miestami sa kabínka ocitá 330 metrov nad úrovňou pevného povrchu. Autor článku bol v oblasti tesne pred jej spustením a napriek vzdialenosti sa mu zdalo opodstatnené prísť si zážitok z jazdy vyskúšať neskôr na vlastnej koži. Niekoľko sto metrov nižšie v údolí pod tatevským monasterom stojí obdobná starobylá pamiatka. V jej múroch však univerzitu založili až v 13. storočí, preto aj napriek nespornej atraktivite stojí mimo záujmu bedekrov i starostlivosti miestnych úradov.

Na rozdiel od kláštora na kopci ku kameným múrom zarasteným vegetáciou nevedie žiadna turistická cesta a toto jedinečné dielo si tak môžete vychutnať v úplnej samote a v naozaj autentickom stave. Topánky premočené pri prechode miestneho potoka za to istotne stoja. Domáci nám zároveň tvrdili, že okolité kopce týčiace sa do výšky troch tisíc metrov v sebe skrývajú bohaté ložiská vzácnych rúd. Arménsko ale na ne zatiaľ nesiahla, ide o železnú rezervu pre prípad, keď sa mu bude vodiť naozaj zle. Najväčšie tromfy Arménov sú však zároveň ich najväčšími slabosťami. Ich pocit náboženskej a kultúrnej nadradenosti v kombinácii s traumou z tureckej genocídy ústi do zatrpknutosti až nenávisťi voči iným kultúram a náboženstvám. Arménov možno pochopiť, nemožno však s nimi vždy súhlasiť. Napriek tomu k nim máme bližšie, ako si pre vlastnú neznalosť pripúšťame.

Autor je novinár
Foto autor

Ponuka v jerevanskej reštaurácii.

Vozový park v Arménsku tvoria prevažne Volgy, Lady a autá zapadlých značiek staršie ako desať rokov.

1811. Rok, v ktorom zbankrotovalo Rakúsko

■ Peter Šoltés

V prvých rokoch storočia pary sa Rakúsko, podobne ako ostatné štáty vedúce vojnu proti Napoleonovi, ocitli v ťažkej finančnej kríze. Obrovská inflácia viedla k zrušeniu rakúskych štátnych financií a k dvom krátko po sebe nasledujúcim štátnym bankrotom. Tie pripravili množstvo ľudí nielen o ich majetok, ale na dlhý čas i o dôveru v papierové peniaze a do istej miery i v štát.

Korene finančných problémov Rakúskeho cisárstva siahali hlbšie, do 60. rokov 18. storočia. Vtedy sa začali i v habsburskej monarchii vydávať papierové peniaze, tzv. bankocetle. Prvá emisia sa uskutočnila v roku 1762, počas sedemročnej vojny s Pruskom o opätovné pripojenie Sliezska (1756 – 1763). Rakúsky štát nemal žiadne skúsenosti s tým, ako emisiu peňazí robiť, chýbali predpisy o tom, čím a akým spôsobom

budú papierové peniaze kryté. Aby sa zabránilo narastajúcim kurzovým stratám, bol v roku 1797 stanovený všeobecný nútený kurz, ktorý už predtým existoval pri platbách do a zo štátnej kasy. Ľudia na túto neistotu reagovali tým, že svoj majetok ukladali do konvenčnej meny, čo viedlo k „miznutiu“ striebra a zlata z obehu.

Počas napoleonských vojen sa v dôsledku obrovských výdavkov štátu na armádu

dostávalo do obehu obrovské množstvo ničím nekrytých papierových peňazí. Správcovia štátnej kasy si uvedomovali riziká rozvrátených štátnych financií a od začiatku storočia predkladali návrhy na devalvovanie hodnoty papierových peňazí. Jedným z najzaujímavejších bol ten, aby majitelia bankocetlov odniesli tieto na finančný úrad, kde ich mali úradníci rozstrihnúť na polovicu. Hornú by dostal vlastník späť

a v budúcnosti mala mať polovičnú hodnotu z nominálnej ceny. Zvyšná časť ostala finančnému úradu a ako protihodnotu za ňu mala vyplatiť 10 percent z nominálnej ceny v minciach a 3 percentá v bankových obligáciách. Návrh však ostal iba na papieri.

Plány ozdraviť štátne financie prostredníctvom šetrenia, zvýšením štátnych príjmov a nárastu podielu krytých peňazí v obehu zmaril opätovný vstup Rakúska do prusko-francúzskej vojny. Tlačiarne chrlili nové peniaze dňom i nocou, jedinou výnimkou boli dni, kedy panovnícky dvor a štátne úrady zo strachu pred blížiacimi sa napoleonskými vojskami ušli z Viedne do Pešti.

Rakúsko prehralo aj piatu koalíčnú vojnu s Francúzskom a v Schönbrunskom mieri sa zaviazalo vyplatiť mu vojnové kontribúcie vo výške 85 miliónov frankov. Už bez toho vysoký dlh štátu tým ešte viac narástol. Za niečo vyše dvadsať rokov, v období rokov 1789 až 1811 sa zdvojnásobil, z 338 na 676 miliónov zlatých. Splácanie dlhu zhltilo až 29 % všetkých príjmov štátu. Posledným pokusom zo strany štátu znížiť množstvo papierových peňazí v obehu bolo vydanie patentu z 26. februára 1810, ktorý ponúkal možnosť dobrovoľnej výmeny papierových peňazí za zmenkové listy, šajny (nem. Einlösungsschein) pri kolísavom kurze, s miernou stratou. Tieto šajny mali byť po istom čase zameniteľné za kovové mince a využiteľné pri vyplatení daní svojich držiteľov. Plán však stroskotal na malom záujme držiteľov peňazí, ktorí nechceli prísť o žiadnu časť ich nominálnej hodnoty.

Viedenský dvor si uvedomoval, že pre vážnosť situácie a zo strachu z neočakávaných reakcií a hroziacich nepokojov nemôže záležitosť riešiť štandardne. V polovici marca bol zverejnený patent vydaný 20. februára 1811, ktorý znamenal nútené zrealizovanie toho, čo ešte pred rokom malo prebehnúť dobrovoľne a za omnoho výhodnejších podmienok. Patent prezidenta dvorskej komory grófa Walissa nariaďoval, že bankocetle mali ostať v obehu do 31. januára 1812. Do tohto dátumu si ich mohli majitelia vymeniť za zmenkové listy, pričom za ne dostali päťtinu ich nominálnej hodnoty. Na 20 percent svojej hodnoty sa prepadli i všetky medené mince. Po tomto dátume prestali staré papierové peniaze platiť a do vnútrozemského peňažného obehu sa mala zaviesť nová valuta, tzv. Viedenská mena. Dane, poplatky a iné platby štátu sa mali od 15. marca 1811

platiť podľa nového výmenného kurzu.

Priamy štátny dlh síce ostal i naďalej v pôvodnej výške, úroky verejných peňažných ústavov sa s okamžitou platnosťou znížili na polovicu. V prípade súkromných dlhov sa postupovalo dvoma spôsobmi. Záväzky, ktoré vznikli pred rokom 1799, sa mali splatiť v novej mene v pôvodnej výške, alebo vyplatiť ich päťnásobok v starých bankovkách. Dlhy po roku 1799 sa mali splácať prepočítané podľa kurzu platného v čase vzniku, čo však vzhľadom na chaos a svojvoľné stanovovanie kurzu spôsobovalo mnohé spory a ešte viac zvyšovalo nespokojnosť.

Patent bol prijatý vo vojnových časoch, čo štátu výrazne uľahčovalo jeho presadenie a vyrovnanie sa s prípadnými prejavmi nespokojnosti. Cenzúra a prísna policajná kontrola sa pričínili o to, že verejnosť prijala tento radikálny krok vlády bez väčšieho odporu.

Odbremenenie štátnej kasy, ktoré bankrot priniesol, sa však neudržalo dlho a ani ostatné kroky prezidenta dvorskej komory neprišli úspech. Stále sa pociťoval nedostatok peňazí a nepodarilo sa zastaviť zdražovanie. Podpisala sa pod to i slabá úroda v predchádzajúcom roku. Rok 1810 bol v celej monarchii z hľadiska klímy veľmi zlý. Vyhliadky na dobrú úrodu sa rozmočili v nestálom, chladnom a daždivom počasí. Merica zrna, ktorá v hornom Uhorsku stála pred menej ako dvoma desaťročiami 1 zlatý, stúpila v roku 1810 až na 14 zlatých. V podobnej miere narástla i cena pôdy a priemyselných výrobkov. Mnohé tovary a suroviny vôbec nebolo možné zohnať a ak áno, tak za 10-násobne vyššie ceny ako pred pár rokmi.

V roku 1812 vstúpilo Rakúsko do šiestej koalíčnej vojny s Napoleonom a jeho dlhy sa opäť začali nebezpečne šplhať hore. Na zaplatenie svojich výdavkov štát znova začal vo veľkom tlačiť nekryté peniaze. Podľa Wallisovho patentu z februára 1811 mali byť v obehu papierové peniaze v hodnote 212 miliónov zlatých. K nim sa na financovanie vojny pôvodne plánovalo dotlačiť peniaze v sume 45 miliónov zlatých. Ich množstvo však s rastúcimi výdavkami štátu rýchlo narástlo a k 1. júlu 1816 po Rakúskom cisárstve obiehala vyše 682 miliónov zlatých v papierovej mene.

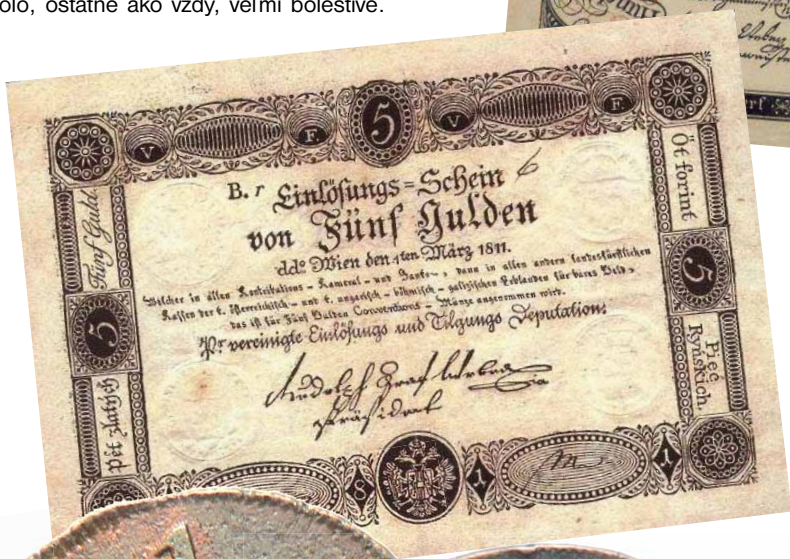
Aj keď posledná vojna s Napoleonom dopadla pre Rakúsko víťazne, cisár František prežíval veľký politický triumf a Viedeň sa

na dva roky stala hlavným mestom svetovej politiky, na ozdravenie rakúskej meny bolo opätovne nevyhnutné stiahnuť veľkú časť peňazí z obehu. Prvého júna 1816 bol preto vyhlásený ďalší patent, ktorým sa malo z peňažného trhu stiahnuť nekryté obeživo. Tentoraz hodnota Viedenskej meny klesla na zhruba 40 percent pôvodnej.

Dva krátko po sebe nasledujúce štátne bankroty otriasli dôverou ľudí v papierovú menu, ktorá bola v Rakúsku v obehu len niečo vyššie polstoročia. Silneli hlasy volajúce po výmene papierových peňazí za mince a po krytí peňazí zlatom. Založenie Rakúskej národnej banky v roku 1816 malo ochrániť menu krajiny od podobných katastrof a utvoriť spoľahlivejší peňažný systém. Dostala monopolné právo na vydávanie peňazí. Štátne hospodárstvo bolo opätovne naviazané na kovové peniaze. V najbližších rokoch boli 2/3 riadnych príjmov štátnej kasy v kovových peniazoch a 3/4 výdavkov sa mali vyplácať v minciach.

Prekonanie následkov štátneho bankrotu bolo, ostatne ako vždy, veľmi bolestivé.

Mnohé vážené a bohaté rodiny prišli o svoj majetok, najviac utrpeli ľudia v slobodnom povolani, odkázani iba na svoj plat a úspory, umelci, učitelia, sčasti aj kňazi a osoby poberajúce štátne renty. Beethoven sa vo svojich listoch často zmieňoval o „zlosti z veľkého množstva stratených peňazí“ a dediči Jozefa Haydna prišli prakticky o celý majetok. Prestali vychádzať mnohé noviny a kalendáre, v dôsledku schudobnenia strednej triedy, nedostatku kapitálu sa prepadol knižný trh.

Dobové svedectvá ľudí, ktorí v tejto časti Európy prvýkrát zažili štátny bankrot, hovoria o ťažkých dôsledkoch, ktoré mala táto nová skúsenosť na správanie spoločnosti: „Ľuďom boli skonfiškované plody ich práce a usilovnosti, pomotali význam slov musieť a vlastniť a potvrdili sa svojvoľné zmeny vlastnických pomerov. Kto svoj majetok zadžil o jednu päťtinu, stal sa žobrákom. Trápenie a ťažkosti bolo doslova cítiť, mnohé rodiny to zruinovalo, nikto nebol ochotný požičať...“

Autor je historik
Foto: archív

Krása veršov, krása viet

Dimuna Ivanova ■

Rozhovor Listov so slovenským spisovateľom Jaroslavom Klusom.

Jaroslav Klus má 39 rokov, obľubuje písanie a vyučovanie, nie však vyučovanie písania. „Písanie a vyučovanie v mojom prípade vôbec nesúvisia. Ja – človek píšuci – som niekto úplne iný ako ja – človek vyučujúci. Za katedrou som vyrovnaný, uvedomelý, optimistický. Naopak, za písacím stolom v byte obvykle sedí hedonista s rozvinutým neurastenicko-depresívnym syndrómom. Takže to skutočné „ja“ je niekde uprostred. Niekde medzi dňom a nocou v príbehu Dr. Jekyll a Mr. Hyde.

Ste autorom básnickej zbierky „Dejiny postele“ a dvojnásobným finalistom súťaže o najlepšiu poviedku. Dávate teda prednosť skôr próze alebo poézii? Aký je podľa vás rozdiel medzi vyjadrovaním sa v poézii a v próze?

V próze cítim viac pohybu, a to takmer vo všetkých významových rovinách slova pohyb. V poézii si naopak môžem dovoliť dlhšie sa zahľadieť na detail a čakať, kým sa mi slovo začne rozplývať pred očami a nadobúdať iné významy. To je pre mňa zásadný rozdiel. V ostatnom je tvorba viac či menej analogická. Zaujímavo, hoci sarkasticky, sa o poézii v šesťdesiatych rokoch minulého storočia vyjadril český spisovateľ Milan Kundera: „Když celý život vymýšlite jen básnické obrazy, nabudete fantastické schopnosti tvořit metafory, jenže mně to připadá jako deformace, anomálie, nádor.

Tohle jednostranné zaměření na poezii, na básnictví, napomáhá vytvářet obecnou mentalitu, pramálo racionální, pramálo duchaplnou a vtipnou, zato trošku hysterickou, sentimentální a kýčovitě zbarvenou.“ No komu by sa po takomto vyjadrení chcelo písať iba poéziu?

Dejiny postele – to je veľmi zaujímavý názov pre básnickú zbierku. Aký je vlastne jej poetický a tematický zámer?

Toto je otázka určená čitateľom a literárnym kritikom.

Vaša poviedka „Podprsienka“ sa zdá byť do istej miery autobiografická. Čo pre vás znamená takýto prístup k písaniu?

Ako autor, ale aj ako čitateľ uprednostňujem literatúru napísanú v prvej osobe, podľa možnosti autobiografickú. „Podprsienka“ je taká malá lož, pretože to nie je poviedka, ale kapitola z románu, na ktorom pracujem.

Poviete nám k nemu niečo?

Keď som si jedného dňa uvedomil, že už nedokážem napísať verš, vydýchol som si. Pocítil som úľavu. Ako to však už chodí, pocit úľavy nemal dlhé trvanie. Takmer okamžite ho nahradila úzkosť, ktorá súvisí s písaním spomenutého románu. Keď človek píše jeden text tri roky a netuší, či z toho niečo bude alebo nie, ocitne sa v pažeráku existenciálnej tiesne. Čo sa týka témy, názov diela znie „Děja vu“, napísaný je v prvej osobe a obsahuje mnoho autobiografických črt. Je o rôznych časoch, dobrých aj zlých. Zlé prevažujú, aj keď všetky zlé časy spočiatku vyzerajú nesmierne nádejne.

Ako je to podľa vás s písaním a vydávaním slovenských kníh v súčasnosti?

Situácia je presne taká, aká má byť a akú si ako národ zaslúžime, čiže nie veľmi priaznivá. Aj keď osobne som presvedčený, že čo má byť vydané, vydané bude. V každom prípade, v čase i v nečase.

Podľa Jána Amosa Komenského neexistuje dôležitejšia profesia ako učiteľská. Vy ste

pedagóg. Čo vám dáva táto činnosť?

Komenský sa nemýlil. Avšak okrem občasného pocitu naplnenia mi pedagogická činnosť poskytuje aj pravidelný mesačný príjem.

Malo by sa niečo zlepšiť v slovenskom vzdelávacom systéme? Aké kvality musí mať dobrý učiteľ a aké spisovateľ? Existujú v tomto prípade paralely?

Obávam sa, že na Slovensku školský systém neexistuje. Systém je niečo, čo funguje podľa určitých pravidiel, noriem a princípov. Z čoho vyplýva, že prvým krokom k vylepšeniu školstva na Slovensku by azda mohlo byť, že vytvoríme fungujúci systém, ktorý bude mať zmysel. Dobrý učiteľ by mal byť predovšetkým dobrý človek, čo v prípade spisovateľa platiť nemusí. Tam úplne postačí, keď bude dobrý spisovateľ, iné kvality nie sú potrebné.

Po čom ešte túži spisovateľ Jaroslav Klus?

Slovičko „ešte“ naznačuje, že som dosiahol takmer všetko. Lenže okrem toho, že som napísal pár dobrých poviedok, jednu básnickú zbierku, sedem priemerných divadelných hier a o pár týždňov román, nedosiahol som takmer nič. Každý súdny človek uzná, že na štyridsiatnika je to katastrofálna bilancia. Ak mám byť úprimný, netúžim po ničom. Nemám rád túžby. Uprednostňujem slovo chcem. Chcem napísať zopár dobrých kníh, ktoré si niekto prečíta a za ktoré sa nebudem musieť hanbiť.

Jaroslav Klus sa narodil 27. júla 1971 v Čadci. Vyštudoval v Banskej Bystrici a pracuje ako učiteľ základnej školy v Oravskom Veselom. Venuje sa poézii a próze, bol finalistom ôsmeho ročníka literárnej súťaže Poviedka 2004. Za debutovú zbierku poézie „Dejiny postele“ získal prémie Literárneho fondu.

Autorka je bulharská slavistka, ktorá je v Prahe na dlhodobom študijnom pobyte.

Foto autorka

Strana Absolútneho Sklamania

■ Martin Antal

Do súčasnej českej vlády sa dostali dve strany, ktoré svojím programom, pozadím a potenciálnou (ne)stabilitou vzbudzovali otázniky už pred voľbami. Na českej politickej scéne nie sú ani tak novinkou strany ako TOP 09 – subjekty, ktoré sa povytvárali na troskách svojich materských strán, existovali aj v podobe Unie svobody či ODA. Iná káva už bola strana Věci veřejné – nikto poriadne nevedel, kde sa vzala, kto za ňou stojí, aké má skutočné ciele. Jediné, čo bolo viditeľné, bol premyslený politický marketing, ktorým sa predávala.

Na Slovensku sa podobný príbeh opakuje už roky. V zásade pri každých parlamentných voľbách sa zrazu objavili subjekty, o ktorých dovtedy nikto nepočul. Niektoré boli úspešné, niektoré nie, ale ich rola sa vždy skončila po jednom volebnom období.

Pionieri zľava i sprava

V prvých voľbách v histórii samostatného Slovenska sa ako skokani roka objavili hneď dve nové strany – Demokratická únia a Združenie robotníkov Slovenska (ZRS). Obe mali ideový základ v jednom z najtypickejších politických neduhov na Slovensku – keď sa ambiciózný politik nevie presadiť v rámci vlastnej strany, vyvolá rebéliu a založí si stranu vlastnú, pričom sa snaží všemožne tunelovať členskú základňu materského subjektu. Demokratická únia vzišla z odpadlíkov z najsilnejšej vládnej strany HZDS, robotníci sa zase odtrhli od postkomunistickej Strany demokratickej ľavice. Únia putovala do opozície, ZRS do vlády po boku Vladimíra Mečiara a Jána Slotu. Za štyri roky sa robotníci, vedení jednou z najbizarnejších postavičiek v histórii slovenskej politiky Jánom Luptákom, tak skompromitovali, že získali jedno percento hlasov a dovtedajší podpredseda Národnej rady SR Ján Lupták sa porúčal na úrad práce.

Demokratická únia dlho svojho konkurenta neprežila. V roku 1997 sa spojila s ďalšími štyrmi stranami do Slovenskej demokratickej koalície, v ktorej sa de facto rozpustila a o tri roky neskôr sfúzovala s dnešnou SDKÚ, reálnou dcérou SDK.

Schuster na Hrad!

Voľby v roku 1998 ale priniesli Slovensku prvú veľkú a silnú stranu, ktorá vznikla na zelenej lúke. Šepkalo sa o nej už rok pred voľbami, keď sa vtedajší košický primátor Rudolf Schuster netajil podstatne odvážnejšími ambíciami, ako post šéfa druhého najväčšieho slovenského mesta. Pol roka okolo seba intenzívne zhromažďoval viac či menej úspešné politické postavičky, podni-

kateľov i médiá, zastúpené predovšetkým najsilnejšou televíziou Markíza. Šesť mesiacov pred voľbami tak mohla vzniknúť Strana občianskeho porozumenia, prvý politický a marketingový projekt, ktorý mohol skočiť z ničoho nič až do vlády. Politologicky sa definoval ako strana stredy, v skutočnosti sa však klonil skôr doľava.

„Sopkárom“ sa to nakoniec podarilo, hoci zisk ôsmich percent hlasov, v skutočnosti vynikajúci výsledok pre pol roka pôsobiaci subjekt, bol pre viacerých jej nezdravo sebavedomých lídrov sklamaním. Strana sa však dostala do prvej vlády Mikuláša Dzurindu a svojho zakladateľa Schustera presadila ako spoločného prezidentského kandidáta vládnej koalície. Ťah vyšiel a Schuster sa z Košíc sťahoval do Prezidentského paláca. Bol to však posledný úspech politickej „sopky“. Strana šla po ďalších voľbách do zabudnutia a nakoniec sfúzovala s dnes dominantným Smerom-SD.

Rôznym Smerom k dobrému výsledku

Práve príbeh socialistov vedených Robertom Ficom je dodnes jediným výrazným úspechom strany vzniknutej na zelenej lúke. Úspešný príbeh Smeru sa začal v roku 1999, keď neuspokojené Ficove ambície v rámci jeho rodnej SDL viedli k založeniu Smeru. Vtedy, pravdaze, ešte nikto netušil, že strana nakoniec skončí na ľavej strane politického spektra. Vystupovala ako populistický subjekt, ktorý chce zabezpečiť právo a poriadok, bojovať proti korupcii, pričom jej mnohé návrhy boli vyslovene pravicové. Zároveň však odmietala ideológiu Ficovým tvrdením, že je jedno, či je mačka čierna alebo biela – podstatné je, či chytá myši. Pravdou ale bolo, že najväčšia

časť voličskej podpory pochádzala práve z radov sklamaných voličov SDL, ktorá trpela korupčnými škandálmi, nepriazňou médií a všeobecným obviňovaním, že je najväčšou brzdou potrebných reforiem.

V roku 2002 sa všetci predstavitelia Smeru videli vo vláde. Strana v prieskumoch verejnej mienky obsadzovala prvé, nanajvýš druhé miesto a stála pred rozhodovaním, či bude dominantnou silou širokospektrálnej vlády, podobnej ako bola prvá Dzurindova, alebo sa pustí do exekutívy s HZDS, vedeným Vladimírom Mečiarom. Prišla však neočakávaná facka od voličov – Smer v poslednej fáze prepálil volebnú kampaň, hýril nezdravým sebavedomím a skončil horšie, ako Dzurindova SDKÚ. Vďaka tomuto výsledku vznikla druhá Dzurindova vláda a Smer odišiel do opozície.

Až v opozícii strana prišla na svoju dovtedy skrytú ľavicovú orientáciu, prijala prídomek sociálna demokracia a postupne zhltila všetky malé ľavicové subjekty, vrátane SDL. Spustila agresívnu rétoriku proti „krajne pravicovej vláde“ Mikuláša Dzurindu a jej sľuby o zrušení rovnej dane, dodatočnom zdanení bánk a budovaní sociálneho štátu vyniesli Roberta Fica v roku 2006 na Úrad vlády. Minulé volebné obdobie malo ukázať, nakoľko je populistická strana tohto typu schopná vládnuť. Smeru-SD však priali všetky hviezdy. Druhá Dzurindova vláda zanechala po sebe zásadné reformy v sociálnej, dôchodkovej, daňovej a zdravotníckej oblasti, ale najmä naštartovanú ekonomiku, takže až do vypuknutia krízy nebolo pre Smer-SD problémom udržiavať hospodársky rast a pritom štedro odmeňovať vlastné voličské skupiny. Až do začiatku tohto roka sa zdalo, že Ficovo zotrvanie v premi-

érskom kresle nemôže nič ohroziť. Kombinácia hospodárskej krízy, pomoci Grécku, viacerých domácich káz a najmä straty koaličného potenciálu však napokon predsedovi socialistov priniesli Pyrrhovo víťazstvo, v minulosti tak typické pre Vladimira Mečiara – Smer-SD vyhral voľby, ale nedokázal zostaviť vládu. Najsilnejšia parlamentná strana so 62 poslancami sa musela odpratať do opozície.

Napriek tomu je príbeh Smeru-SD najúspešnejšou storiou zo všetkých strán tohto druhu. Môžeme sa oprávnené domnievať, že ak by v roku 2002 išli socialisti do vlády, skončili by už po štyroch rokoch tak, ako všetci ich predchodcovia. Stranám zo zelenej lúky jednoducho opozícia prospieva, čistí zrna od pliev, eliminuje ľudí, ktorí prišli do politiky len pre okamžitý a krátkodobý prospech a pomáha subjektu ideologickej sa vytríbiť. Smer-SD síce skončil po posledných voľbách v opozícii, má však veľké šance opätovne sa ujať moci, či už po prípadných predčasných voľbách alebo po riadnych v roku 2014. S rokmi vyrastajú v takýchto stranách noví lídri, schopní oslovíť voličov a klesá pravdepodobnosť, že zakladatelia rozmenia stranu na drobné a predajú za okamžitý úžitok.

Obeť pravicového prisahania

Ďalšou stranou, ktorá z ničoho nič zamiešala karty na slovenskej politickej scéne, bola Aliancia nového občana (ANO). Ani jej vznik však nebol úplne čistý. Kým jedným zo základných pilierov prvotného Ficovho úspechu bolo tunelovanie elektorátu jeho rodnej SDL, za ANO stál výrazný potenciál v úplne inej oblasti – médiách. Nový subjekt sa totiž vždy musí krvopotne dobýjať do médií a jeho odborníci na marketing si idú hlavy zavariť, čo nové vymyslieť na prilákanie novinárov. Za ANO však od začiatku stálo silné mediálne impérium na čele s Markízou. Lídrom strany totiž nebol nikto iný, ako zakladateľ a prvý riaditeľ Markízy Pavol Rusko.

Rusko je ďalšou zvláštnou postavou slovenskej politiky. Úspech jeho televízie, do ktorej finančne zainvestovala americká spoločnosť CME, bol taký závrtný, že generálny riaditeľ sa už po pár rokoch obzeral po úplne iných projektoch – politických. Prvým jeho „dieťaťom“ v tejto oblasti bol práve Rudolf Schuster. Markíza ho podporovala tak okato, až to bolo kontraproduktívne – chodila s ním do zahraničia na odovzdávania trefotriednych ocenení, mapovala

život v Košiciach intenzívnejšie ako v metropole, Schustera promovala aj v publicistických programoch. Hoci sa košický primátor napokon stal druhým slovenským prezidentom, jeho strana sa ukázala ako neperspektívna pre Ruskovu mocenskú základňu, a tak sa mediálny magnát rozhodol zobrať vec do vlastných rúk.

ANO vznikla v roku 2001, rok a pol pred parlamentnými voľbami. Hoci už spomenuť čast médií jej výrazne pomáhala, strana vystupovala profesionálne, ovládla liberálny priestor a sústredila sa na témy ekonomického rozvoja a lepšieho podnikania. Hoci v prieskumoch dosahovala takmer dvojnásobné výsledky, dosiahla vo voľbách osem percent, na stotinu rovnaký výsledok so Schusterovou SOP spred štyroch rokov. Aj to hovorí o tom, že mnohé z týchto strán volia tzv. voliči protestu, ktorí uveria novým politikom častokrát len preto, že sa dovtedy nestihli skompromitovať.

Vstup ANO do vládnej koalície umožnil vzniknúť doteraz najúspešnejšej slovenskej vláde. Druhý Dzurindov kabinet mal najmä v ekonomickej oblasti na mnohé problémy zhodné názory, odvážil sa ísť aj do nepopulárnych opatrení a nemusel sa zaťažovať kompromismi s ľavicou. V ideologickej oblasti to však už také jednoduché nebolo – proti liberálnej ANO stáli tri konzervatívne strany SDKÚ, SMK a KDĽ, ktorých lídri sa dôverne poznali a pre ktorých nebol problém hrať zákulisné hry proti nadšenému a neskúsenému nováčikovi. V roku 2005 bola ANO na vrchole, jej preferencie dosahovali okolo 11 percent, koaličný potenciál mala azda najväčší zo všetkých a zdalo sa, že po budúcich voľbách bude jazýčkom na váhach, aká koalícia vznikne. Rusko sa však prerátal a podcenil svojich partnerov. Počas dvoch mesiacov ho za pomoci zmenkovej kauzy vyhodili z vlády, vyrabovali mu poslanecký klub a stranu kompletne rozložili. Koniec ANO bol rýchly a definitívny

a o liberálnych voličov mohla opäť zabojsť SDKÚ.

Nový pokus nových liberálov

Posledným výkrikom medzi stranami „na jedno použitie“ je nováčik v slovenskom parlamente, strana Sloboda a Solidarita (SaS). Opäť zaútočila na liberálny priestor, opäť úspešne a opäť sa hneď na prvý pokus dostala až do vlády.

Líder SaS Richard Sulík dával o sebe vedieť už pred vstupom do aktívnej politiky. Bol jedným zo spoluautorov slovenskej koncepcie rovnej dane, radil pravicovému aj ľavicovému ministrovi financií, podnikal a verejne sa vyjadroval najmä k ekonomickým oblastiam. Po pozitívnych reakciách na jeho výstupy napokon prišla na rad i samotná strana SaS, ktorú založil v roku 2009, rok pred parlamentnými voľbami.

Sulík vyrazil so svojimi tázami do jasne vyšpecifikovanej cieľovej skupiny a s jasne určenými marketingovými nástrojmi. Ovládol politický priestor na internete, diskutoval na Facebooku a blogoval, kde sa len dalo. Ostro odmietal spoluprácu s Ficom, zakázal vstup bývalých členov KSC do strany, vyrazil s témami, príťažlivými pre jeho internetovú komunitu – elektronickými voľbami, dekriminalizáciou marihuany, registrovanými partnerstvami homosexuálov i znížením počtu poslancov zo 150 na 100. Jedným z jeho hlavných ťahov bola petícia za vyhlásenie referenda so šiestimi otázkami, ktoré žiadali napríklad zrušenie koncesionárskych poplatkov, finančný limit pre nákup vládnych limuzín či zmenu Ficovho tlačového zákona. Trištvrte roka to ale vyzeralo tak, že Sulík bude mať vážny problém prekonať päťpercentnú hranicu, potrebnú na vstup do parlamentu. Potom mu však mimoriadne začala hrať do karát situácia v SDKÚ. Dzurinda, najstarší a najopotrebovanější vodca zo všetkých politických lídrov, dal najprv jasne najavo, že svoj post predsedu SDKÚ

nemieni opustiť a chce ísť na čele strany do ďalšej, už štvrtej volebnej kampane. A krátko nato čelil vážnemu útoku zo strany Roberta Fica, súvisiacemu s financovaním SDKÚ v minulosti. Od tej chvíle začala hviezda SaS prudko stúpať – bolo zrejme, že ju voliči SDKÚ považujú za prijateľnú alternatívu Dzurindu. Sulík ustál tlaky a ataky v kampani a zaknihoval si neuveriteľný výsledok v podobe 12 percent hlasov. SaS sa stala druhou najsilnejšou vládnu stranou a všetci čakali, ako sa zhostí výkonu moci.

Od ministra po predsedu

Už prvé povolebné vyjednávania nastolili otázku – je nekonvenčné vystupovanie lídrov SaS dané tým, že sú iní ako ostatní, alebo sú to len beznádejní amatéri? Čas ukázal, že správna je zrejme druhá možnosť. Najhoršie na tom však je to, že sa zjavne so svojim amatérizmom nehodlajú nijako vyrovnáť. Aj iné strany kedysi vpadli rovnými nohami do rozbehnutého politického kolotoča, nechali si však poradiť od ľudí, ktorí politike a jej zákutiam rozumejú. V SaS zrejme takýto postup neuznávajú.

Na prvej povolebnej tlačovke Sulík oznámil, že sa chce uchádzať o funkciu ministra financií a jeho stranický kolega Jozef Mihál o post ministra práce a sociálnych vecí. Práve takéto oznamy cez médiá však mimoriadne sťažujú partnerom vyjednávania, pretože presúvajú rokovania z politických kabinietov na stránky novin.

Akonáhle sa však debaty o obsadení postov rozbehli naplno, zrazu vysvitlo, že Sulík vôbec netrvá na svojej vysnívanej funkcii ministra financií. V ťažkých rokovaniach ich nakoniec SaS vymenila za všeličo možné – a svojho šéfa poslala do funkcie predsedu parlamentu.

Všetci znalci slovenskej politiky hovorili Sulíkovi jediné – nechodte tam, nie je to pre vás. Pustíte ten post Jánovi Figeľovi z KDĽ, je to bývalý eurokomisár, diplomat, nebude mať problém so zastávaním vyslovene reprezentatívnej funkcie. Sulík si však nedal poradiť – rozhodol sa, že sa stane predsedom parlamentu. Dodnes nikto nevie, prečo rezignoval na post šéfa štátnej kasy, ktorý si hneď po voľbách uzurpoval – ibaže by sa tejto funkcie zľakol.

Liberálny osud sa blíži

Sulík ako predseda slovenského parlamentu je tragikomickou postavou slovenskej politiky. Za neuveriteľne krátky čas sa dopustil toľkých faux pas, ktoré by zlomili krk aj os-

trieľanejšiemu politikovi.

Už voľba Sulíka za predsedu zákonodarného zboru bola ťažkým pôrodom. V prvom hlasovaní totiž šéf SaS získal len 75 hlasov, ktoré na zvolenie nestačili. Koaliční lídri to automaticky odôvodnili neskúsenosťou nových poslancov, ale ktohovie? Sulík museli zvoliť nadvakrát, čo sa doteraz v histórii slovenského parlamentarizmu nestalo. Predseda zákonodarného zboru sa odvtedy blysol tisíckou drobných príhod, ktoré dokresľujú jeho spôsobilosť. Pred prvým hlasovaním parlamentu napríklad vyhlásil pauzu, pretože si zabudol hlasovaciu kartu. Zvyšných štyridsaťdeväť poslancov tak čakalo, kým ich šéf bude pripravený na každodenný poslanecký chlebiček.

Oveľa horšia vec sa „prihodia“ Sulíkovi o pár dní neskôr. Na jeho stretnutí s troma významnými veľvyslancami sa zrodila fotografia, ktorá obletela svet. V spoločnosti troch slovutných pánov, pre ktorých je reprezentácia ich krajiny čťou i povinnosťou, si predseda SaS vyložil na stôl peňaženku, počas obeda telefonoval a ich excelencie privítal v krátkej pásikavej košeli s plátennými nohavicami. Kto by sa už v dnešnom uponáhľanom čase riadil protokolom?

Aj nominácie SaS na vládne posty vzbudili zaslúženú nedôveru. Ministrom hospodárstva sa stal Juraj Miškov, dovtedy šéf reklamnej kancelárie a mozog prepracovanej kampane strany. Médiá však okamžite priniesli o Miškovovi tisíc pochybností, vrátane možného užívania drog. Minister, pravdaže, všetko poprel.

Lenže drogy sprevádzali politickú dráhu liberálov i ďalej. Robert Fico požiadal o pár týždňov neskôr Sulíka, aby si prestal zamieňať zákonodarný zbor s kokainovými večierkami. Sulík sa po týchto slovách dobrovoľne podrobil testom na kokain, no ani s nimi nepresvedčil – novinári zistili, že Sulíkom deklarované mesačné testy čistoty hovoria len o štyroch dňoch, počas ktorých bol jeho organizmus bez drog. Nič viac a nič menej. Naspäť k nomináciám – ministrom obrany sa stal z vôle SaS Ľubomír Galko, dovtedy riaditeľ hypermarketu. Odborná spôsobilosť sa tým pádom blížila k nule, lenže nová premiérka Iveta Radičová k nim pridala novú pochybnosť – požiadala Galku, aby jej do troch mesiacov predložil certifikát z angličtiny. Takže nielen nevedomosť, čo so zvereným rezortom, ale aj neschopnosť komunikovať s partnermi z NATO.

Ani ďalší minister z dielne SaS zatiaľ nepresvedčil. Jozef Mihál pôsobil ako odborník, ktorý chce na silno pravicovej báze spraviť poriadok v odvodoch a daniach. Výsledok bol napokon taký, že namiesto pravicových sa Mihál rozhodol pre čisto ľavicové riešenia – napríklad rodičovský príspevok, Ficovou vládou diferencovaný na dve úrovne podľa toho, či mamička predtým pracovala alebo nie, sa nový minister rozhodol zjednotiť – predtým pracujúcim mamičkám zoberie, nepracujúcim pridá. Tieto aktivity však rýchlo zastavila premiérka Radičová, ktorá vyhlásila, že zložitá problematika podpory mamičiek sa nedá vyriešiť na jednej tlačovke. Keď to hovorila novinárom, Mihál pri nej stál ako neposlušný žiak základnej školy. Jedného z najväčších prehreškov sa však SaS dopustila práve v súvislosti s jedným zo svojich najpopulárnejších predvolebných ťahákov, a to referenda so šiestimi otázkami. Liberáli, súc už vo vláde, sa ani neunúvali, aby vôbec niekoho nominovali do celoštátnej referendumovej komisie – a keď na to médiá upozornili, bránili sa, že zabudli a že sa to stáva aj v lepších rodinách.

Napokon, aby sme SaS len nekriticizovali – Sulík pristúpil ku kroku, ktorý sa môže v očiach bežných občanov ukázať ako mimoriadne populárny. Začal natvrdo odnímať plat poslancom, ktorí sa z rokovania Národnej rady ospravedľovali podľa dovtedy zaužívaných schém – že boli na dovolenke, venovali sa rodine a podobné nezmysly. Predseda SaS sice čelí obvineniam zo strany socialistov, že nerešpektuje pravidlá zaužívané v celom demokratickom svete, ale pre občanov to môže byť celkom vďačná téma.

Otázka na záver – skončí aj SaS ako strana na jedno použitie? Všetko zatiaľ nasvedčuje, že áno. Skúsených pozorovateľov zaráža aj podobnosť s osudom ANO, ktorá dáva viacero dôvodov na zamyslenie. SaS sa presne tak, ako ANO pustila do vlády s tromi konzervatívnymi stranami, ktoré k sebe majú veľmi blízko. Liberáli sa dopúšťajú mnohých chýb, ktoré ich v očiach verejnosti kompromitujú. A napokon – bývalý šéf ANO Pavol Rusko sa v rozhovore pre denník Aktuálne.sk vyjadril jasne – koalícia možno prežije, ale niekto z nich cestou zahynie. O tom, koho mal na myslí, asi netreba pochybovať.

Autor je novinár
Kresba Jan Tomaschoff

Väznený, ale neponížený

Jozef Leikert ■

Pavol Peter Gojdič
(17. 7. 1888 – 17. 7. 1960)
biskup

Gréckokatolícky biskup Pavol Peter Gojdič je pre Slovákov menej známa osobnosť. Do povedomia viacerých sa dostal až takmer desať rokov po novembrovej revolúcii, keď bol otvorený proces jeho blahorečenia. Prítom pred vyše polstoročím bol najvyšším predstaviteľom gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. O pár rokov neskôr sa začal jeho nerovný zápas so štátnou mocou a nikto vtedy ani netušil o krutých chvíľach, ktoré biskupa čakajú. Po rokoch sa ho sice podarilo fyzicky zničiť, ale nie duchovne zlomiť. V pamäti zostáva taký, ako ho charakterizovali tí, čo ho dobre poznali, ako človek zlatého srdca, najlepší pastier svojich veriacich, otec sirôt a chudobných, biskup s povestou svätca.

Pavol Gojdič pochádzal z rodiny gréckokatolíckeho kňaza, narodil sa v dedinke Ruské Pekľany v okrese Prešov, kde prežil v pokojnej duchovnej atmosfére detstvo. Do gymnázia, ktoré ukončil s výborným prospechom, chodil do Prešova. Potom sa rozhodol pre kňazské povolanie a v štúdiu pokračoval v prešovskom seminári. Aj tam bol výborným študentom a náboženským klerikom, preto ho roku 1908 poslali na ďalšie štúdium do Ústredného seminára v Budapešti. Teologické štúdiá ukončil roku 1911 a v tom istom roku prijal v Prešove kňazskú vysviacku.

Duchovnú službu začal Pavol Gojdič ako kaplán pri svojom otcovi, farárovi v Čigelke, kde založil Spolok božského srdca. Po pol roku sa stal správcom farnosti v susednej obci Petrová a od jesene 1912 pôsobil ako prefekt Alumnea – gréckokatolíckeho chlapčenského internátu Spolku sv. Jána Krstiteľa. Bol mimoriadne ľudský, ochotný vždy každému pomôcť, nesmierne mu záležalo na zverencoch a svojim prístupom vo viacerých z nich vzbudil záujem o kňazské povolanie. V tom období bol aj katechétom v gréckokatolíckej meštianskej škole v Prešove, kde založil spolok Eucharističnoje občestvo, v ktorom žiaci viedli hlbší duchovný život.

Roku 1914 vymenovali Gojdiča za protokolistu v biskupskej kancelárii a neskôr

sa stal kaplánom v Sabinove. Po vzniku Československej republiky si ho správca biskupstva M. Rusnák vybral za riaditeľa biskupskej kancelárie a uvažovalo sa o ňom aj ako o novom biskupovi. S touto myšlienkou sa vnútorne nestotožnil a aby sa vyhol úradu, nečakane vstúpil do kláštora otcov baziliánov na Černečej hore pri Mukačeve. Prijal tam pri obliečke rehoľné meno Pavol a zložil rehoľné sľuby. Zakrátko si ho aj tam, vďaka výnimočným charakterovým vlastnostiam, všimli a poslali do kláštora v Užhorode, kde sa stal vikárom predstaveného domu a obľúbeným duchovným pastierom tamojšej gréckokatolíckej inteligencie.

Duchovný život Pavla Gojdiča naplňal, ale aj za múrmi kláštora ho našiel dekrét Kongregácie pre Východnú cirkev, ktorým ho vymenovali za apoštolského administrátora Prešovskej eparchie. Úrad slávnostne prevzal 20. februára 1927 a vzápätí prišla z pražskej nunciatury správa, že pápež Pius XI. ho vymenoval za harpaškého titulárneho biskupa. Biskupská vysviacka sa uskutočnila 25. marca 1927 v Bazilike sv. Klementa v Ríme. O dva roky neskôr bol ustanovený za apoštolského administrátora Mukačevskej apoštolskej administratúry na Slovensku.

Na vysokých duchovných postoch zostal biskup Gojdič stále človekom s otvorenými očami a srdcom, najmä pre sociálne a kultúrne potreby veriacich. Prehlboval náboženský život, založil mnohé gréckokatolícke farnosti, podporoval náboženskú tlač, postaral sa o založenie biskupského sirotinca v Prešove, zaujímal sa o rozvoj gréckokatolíckeho cirkevného školstva. Bol posledným sídelným prešovským biskupom, ktorý aktívne zastával národnostnú menšinu Rusínov. To sa stalo trňom v oku niektorých gréckokatolíkov slovenskej národnosti a útoky voči jeho osobe sa začali stupňovať. Zranený a sklamaný biskup nevládal bojovať s veternými mlynmi, ubližovalo mu nepochopenie, preto v novembri 1939 napísal pápežovi Piovi XII. list, v ktorom žiadal, aby odovzdal administratúru Prešovskej eparchie osobe s väčšou

dôverou vlády. Taktiež napísal list predsedovi vlády Vojtechovi Tukovi, aby vláda podporila jeho žiadosť vo Vatikáne. Žiadosti nebolo vyhovené, naopak, 19. 7. 1940 z Vatikánu prišla pápežská bula, ktorou bol vymenovaný za prešovského sídelného biskupa.

Po druhej svetovej vojne pomáhal Pavol Gojdič v súlade so svojim presvedčením prenasledovaným gréckokatolíckym kňazom a rehoľníkom, ktorí utekali pred totalitným režimom J. V. Stalina z Ukrajiny, a po komunistickom štátnom prevrate roku 1948 musel čeliť rastúcim útokom vládnej moci na gréckokatolícku cirkev, ktorú označovali za útočisko „benderovcov a protištátnych síl“. Nerovný boj sa vyostroval... Počas realizácie „akcie P“, čo znamenalo návrat k pravosláviu a likvidáciu gréckokatolíckej cirkvi, ho 28. apríla 1950 zaistili a po pár týždňoch eskortovali do väzenia v Prahe-Ruzyni. Napriek fyzickému a psychickému týraniu odmietol prestup na pravoslávie. Na základe vykonštruovaných obvinení z vojenskej zrady, vlastizrady a vyzvedačstva ho v januári 1951 odsúdili spolu s biskupmi J. Vojtaššákom a M. Buzalkom na doživotné väzenie, 200 000 korún pokuty, konfiškáciu celého majetku a stratu občianskych práv. Po amnestii z roku 1953 bol rozsudok až roku 1955 zmenený na 25 rokov väzenia. Väznili ho vo Valdiciach a v Leopoldove, kde aj v deň svojich narodenín, ako si to vymodlil, zomrel. Do smrti zostal Pavol Gojdič rovnaký, aj ponížovaný vo väzení sa vyznačoval mimoriadnou skromnosťou, pokorou, duchom lásky a odpúšťania. Jeho telesné pozostatky, ktoré boli narýchlo vložené do zeme na väzenskom cintoríne v Leopoldove, boli roku 1968 exhumované a prevezené do Prešova. Od roku 1990 sa nachádzajú v kaplnke katedrály v sarkofágu, pri ktorom sa pri návšteve Prešova roku 1995 modlil pápež Ján Pavol II. Roku 2001 ho na Námestí sv. Petra v Ríme pápež Ján Pavol II. vyhlásil za blahoslaveného.

Autor je historik, vysokoškolský pedagóg, básnik a spisovateľ literatúry faktu

Slovensku na trhu s realitami chýbala súdnosť

■ Jana Štefancová

Bratislava patrí medzi lokality, kde stále pretrváva záujem o nehnuteľnosti. Ale už nie taký, ako pred pár rokmi. Podľa údajov spoločnosti Colliers International je rozsah lokalít, na ktoré sa zameriava pozornosť v rámci strednej a východnej Európy, rôznorodý. Varšava je najpopulárnejšou destináciou, predovšetkým čo sa týka kancelárskych priestorov. Ďalšie populárne lokality, o ktoré je záujem, sú Kyjev, Praha, Moskva a Bukurešť a pozornosť sa sústreďuje aj na hlavné mestá pobaltských štátov – Riga, Tallin a Vilnius.

*Všetko sa ale odvíja aj od aktuálnej situácie. Na cenách bytov sa najviac prejavil pád veľkých amerických hypotekárnych agentúr a následná **neistota na finančných trhoch**, a napokon aj na našom Slovensku. Dva roky stagnácie však stačili, realitný trh sa dnes pomaly hýbe vo všetkých štátoch.*

Problémy na slovenskom trhu

Nekvalitné verejné priestory, to je najväčší problém realitného trhu na Slovensku. Všetko má svoj pôvod v minulosti, kedy neboli naše mestá na rozvoj tohto trhu pripravené ani programovo, chýbala legislatíva. Preto sa svojho času bezmyšlienkovito búralo, ale aj stavalo. Bez ohľadu práve na verejné priestory, na to, ako vyzerali.

I keď mnohí Bratislavčania „frflú“ napríklad na novo postavené domy a centrá, nie všetko je v hlavnom meste zlé. Podľa význačných slovenských architektov, ktorí stavajú aj známe centrá vo veľkých svetových metropolách, je napríklad Apollo Business Center na absolútne správnom mieste, výšková budova Auparku nie. Veľa kriku je okolo výstavby River Parku. Starí Bratislavčania sú proti jeho búraniu, mladší zasa oceňujú nové centrum, kde sa môžu stretávať. Jedno je jasné: aj PKO musí dostať novú podobu, ale aj niekdajší Cukermandel či Vydrica. Potom si až uvedomíme, ako sa centrum v Bratislave mení a rozrastá.

Veľký potenciál má Eurovea. Na tomto príklade vidno, ako sa môže meniť verejný priestor v tesnej symbióze s výstavbou. Verejný priestor v tejto oblasti bude ale úplne najkrajší, keď sa Eurovea prepojí s celým nábrežím a celý Dostojevského rad a zóna Chalúpkova dostane novú kvalitu.

„Príklady svetových miest, medzi ktoré

River Park I.

patrí aj Vancouver v Kanade a ktoré sa v rôznych prieskumoch o najlepšie mestá v kvalite života pravidelne umiestňujú na najvyšších priečkach, sú dôkazom, že mestá sú úspešné, len keď existuje rovnováha medzi individuálnym a verejným,“ hovorí slovenský architekt Drahan Petrovič. „Táto rovnováha, založená na dodržiavaní vopred stanovených pravidiel hry, je v konečnom dôsledku motorom trvalého rastu mesta. Generuje príjemné životné prostredie, ktoré ľudia vyhľadávajú a za ktorým

sú ochotní sa aj sťahovať.“

Minulosťou cenové hojdačky

Spôsob výstavby slovenských miest mnohí kritizujú. S dôrazom často aj na nekvalitu výstavby bytových domov. Mnohí developeri si ale doteraz neuvedomili jedno, že nestačí postaviť len pekný bytový dom, developer sa musí postarať aj o okolie. Preto majú dnes mnohí aj problém s predajom novostavieb. Keď si chcú ľudia kúpiť pekný byt, pozerajú sa i na blízkosť prírody, možnosti športového

Mnohé byty v novostavbách sú riešené i vybavené nadštandardne

Eurovea

vyžitia, kultúry, na množstvo verejnej zelene, šírku uličných priestorov, množstvo parkovacích miest, ale aj na celkový vzhľad lokality. Len potom ľudia budú byty kupovať. A nie hocičo. Minulosťou je, že možno predať aj predraženú nehnuteľnosť niekde na nevýhodnom mieste.

Slovenský realitný trh sa po rokoch upokojil. Ceny realít zostávajú už niekoľko mesiacov prakticky na rovnakých cenách, o tretinu nižších ako predtým. Cenové hojdačky sú už minulosťou. Kto chce predať, predá, a kto chce kúpiť, má z čoho vyberať. A cenu dnes určuje kupujúci, nie predávajúci, ako to bolo ešte pred vstupom Slovenska do Európskej únie. Majitelia i záujemcovia o nehnuteľnosť pomaly získavajú trpezlivosť pohľad na vec. Trh po niekoľkých rokoch konečne našiel svoju rovnováhu a investícia do nového bývania tak už nie je špekuláciou.

Podľa údajov z databázy Národnej asociácie realitných kancelárií Slovenska sa od leta ceny bytov vo všetkých krajských mestách zmenili len minimálne. Podľa odborníkov z realitných kancelárií cenou môže pohybať nahor alebo nadol len rozdiel v metráži či lokalite predávaných bytov. Ceny sa menia aj v zle nastavených nových projektoch. Výraznejší rast sa dá očakávať pri nehnuteľnostiach, ktoré sa predávali v tomto roku, pretože začínali na cenovej hladine približne o dvadsať percent nižšej, ako sa predávajú teraz.

Len v Bratislave je dnes voľných okolo štyritisíc bytov. Ide väčšinou o byty, ktoré kvôli rozlohe ako aj dispozičnému riešeniu nie sú pre kupujúcich dostatočne zaujímavé.

Ešte pred krízou majitelia starších panelákových bytov dobre rozhojdávali trh s bytmi,

pretože ich ponúkali za cenu bytu v novostavbe. Táto realita je už minulosťou. Kríza riadne zamávala s prehnanými nárokmi predávajúcich, ktorí najmä menšie byty cenovo nadhodnocovali. Garsónky a jednoizbové byty sa často predávali za cenu trojizbového bytu. Mladí manželia a rozvedení ľudia tieto byty viac vyhľadávali, a tak vlastne trh pracoval v ich neprospech. Bol veľký dopyt, tak sa dvíhala cena.

Solidný prehľad o situácii má makléřka Simona Záborská, ktorá nakupuje byty a rodinné domy pre Slovákov žijúcich v Nemecku, ktorí sa však raz chcú vrátiť domov. „Vysoké ceny slovenských nehnuteľností nekorešpondovali s výškou príjmov a boli imaginárne nafúknuté. Prvá vlna výrazného zdražovania nastala pred vstupom Slovenska do Európskej únie a potom. Presne tento istý trend sprevádzal aj zavedenie eura a vyvrcholil vstupom Slovenska do Schengenskej zóny. Človek márne hľadal spojitost s jednotlivými udalosťami, aby pochopil logické opodstatnenie týchto krokov. Dalo by sa to odôvodniť aspoň tým, že majitelia domov očakávali, že po zavedení eura krajinu okamžite zaplavia hordy kúpychtivých záujemcov zo západného sveta. To sa nestalo. Kto by sa hrdul kupovať predražené domy, ak ich kúpa doma môže byť lacnejšia. Ak porovnáme napríklad nehnuteľnosti rakúskych alebo nemeckých susedov so slovenskými, Slováci ich s cenami jednoznačne predbehli, iba príjmy Slovákov zostali na kriticky nízkej úrovni.“

Ceny jednoznačne išli dolu

Ceny by mohli zostať na rovnakej úrovni aj na budúci rok, ak sa nič mimoriadne

nestane. Čo si pod týmto pojmom realitní makléři predstavujú? Trhom by mohli zamávať problémy okolitých štátov. Žijeme v dobe turbulencií na akciových a tým aj na realitných trhoch a nestabilita v eurozóne môže spôsobiť paniku na trhu, čo môže mať za následok ďalšiu stagnáciu.

Výhodnou kúpou môže byť dnes byť v projektoch, ktoré sa len teraz začínajú stavať, pretože sú už nastavené podľa kritérií potrieb a dopytu. Ďalej byť v bytovom dome, ktorý je už dlhšie dokončený, ale nemusí byť ideálny z hľadiska architektúry.

Developeri však neprestávajú pripravovať a stavať nové projekty. Ďalšiu etapu výstavby ohlásil český Finep vo svojom projekte Jégého alej v bratislavskom Ružinovci či Benegua v Devínskom dvore. Aj Cresco rozostavalo dlho očakávanú prvú etapu Slnecník v Petržalke. Kým ale rezidenčné bývanie len oživa, rozmach zažívajú obchodné priestory. V Bratislave sa napriek množstvu existujúcich nákupných centier otvorili priestory v Eurovee a niekoľko gastronomických prevádzok je v River Parku. Okrem toho sa otváral na západnom konci mesta Storeland a Metro a pripravuje sa budovanie ďalších obchodných priestorov v rámci megaprojektu Bory.

Stavia sa však aj mimo hlavného mesta a zasa predovšetkým obchodné centrá. Nové centrum získala Prievidza, Liptovský Mikuláš, Dubnica nad Váhom i Piešťany. Pribudli dve nové centrá v Žiline.

Autorka je novinárkou v Bratislave

Foto: archív autorky

Festival hudby a dobra

■ Ingrid Hohošová

V Trnave sa už od roku 1992 každoročne koná *Medzinárodný hudobný festival Dobrofest Trnava*. Festival je venovaný pamiatke Johna Dopyeru (1893 – 1988), slovenského rodáka a vynálezcu rezofonickej alebo rezonátorovej gitary zvanej *Dobro*, ktorý vyrastal až do svojho odchodu do USA v roku 1908 v malej dedine Dolná Krupá neďaleko Trnavy. V uplynulých rokoch prišlo do Trnavy vzdať hold pamiatke Johna Dopyeru množstvo slávnych hráčov na dobro z celého sveta vrátane amerických top hudobníkov a skupín, ako sú *Blue Highway*, *Jerry Douglas*, *Bob Brozman*, *Rob Ickes*, *Randy Kohrs*, *Peter Rowan*, *Mike Auldridge*, *trio Cox*, *Clifford & Bartley* a *Zubot & Dawson* z Kanady alebo *Dave Peabody* a *Papa George* z Veľkej Británie, *Gypsy Dave Smith* z Austrálie, *Ken Emerson* z Havajských ostrovov ako aj mnohí európski hudobníci.

Toni balocco and dobro mafia

Hlavnou myšlienkou festivalu zostáva pojem „dobra“ v tom najširšom význame, čo dáva celému festivalu nielen hudobný, ale aj duchovný rozmer.

Hlavným organizátorom Dobrofestu je Mesto Trnava. I keď Dobrofest nie je špecializovaným bluegrassovým, ale multizánrovým hudobným festivalom, je súčasťou celoeurópskeho podujatia s názvom European

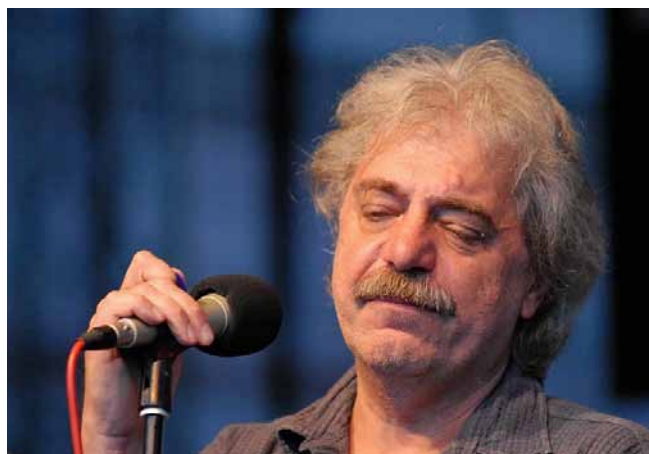
World of Bluegrass (EWOB). Na festivalových podujatiach sa na viacerých pódioch predstavi množstvo starých známych i úplne nových tvári z celého sveta s pestrou ponukou hudobných štýlov, ktoré spája zvuk rezofonickej gitary.

Mimoriadnou udalosťou v priebehu Dobrofestu – Trnava '96 bolo otvorenie Dvorany slávy dobra“ v Dome hudby Západoslaven-

ského múzea v Trnave, ktorá položila základ prvého múzea rezofonických hudobných nástrojov v Európe. Jej cieľom je priblížiť návštevníkom históriu vynálezu dobra a zoznámiť ich so slávnymi hráčmi na dobro, s ich nástrojmi a krátkou históriou festivalu. Pri tejto príležitosti treba pripomenúť, že v Trnave sa stretávajú nielen hudobníci, ale aj výrobcovia rezofonických nástrojov z celé-

Publikum Dobrofestu

Rudolf Křesťan

Big Daddy Wilson Mississippi Grave Diggers

Diabolské husle

ho sveta, majú možnosť predstaviť svoje výrobky verejnosti na workshopoch v priebehu festivalu.

V júni 2010 sa konal už 19. ročník tohto festivalu. Že ide naozaj o dobrú hudbu, potvrdzujú aj účinkujúci: Druhá tráva (CZ), Cigánski diabli (SK), Milan Lasica a Bratislava Hot Serenaders (SK), Buty (CZ), Gattamolesta (IT), Komajota (SK), Para (SK), Guločar (CZ) a kapela 100 múch (SK).

Rezofonická gitara dobro vznikla v dobách, keď ešte nejestvovali elektromagnetické snímače a zosilňovače a je pozoruhodným medzičlánkom medzi akustickou a elektrickou gitarou. I keď je dobro známe na celom svete, len málokto vie, že tento jedinečný hudobný nástroj je výtvarom šikovných slovenských rúk a umu. Dobro vynášili a potom dlhé roky aj vyrábali americkí Slováci - bratia Dopyerovci, ktorí sa v roku 1908

vystažovali z Dolnej Krupej pri Trnave do Kalifornie.

Ako najšikovnejší z nich s najväčším technickým talentom sa ukázal najstarší syn Ján, ktorý sa narodil v Strážach.

Svoje prvé husle vyrobil pod dohľadom otca ešte ako chlapec v Dolnej Krupej. Keď v dvadsiatych rokoch viedol v Los Angeles vlastný obchod s hudobnými nástrojmi a dielňu na opravu a výrobu huslí a iných drevených strunových nástrojov, pokúsil sa vyriešiť problém zosilnenia týchto akustických hudobných nástrojov. Podarilo sa mu to až po mnohých pokusoch v roku 1926, keď vyrobil celokovovú gitaru s tromi hliníkovými rezonátormi, ktoré mechanicky zosilňovali zvuk nástroja. Celokovovú gitaru si dal patentovať a spolu s Rudolfom, Emilom a ďalšími investormi založil firmu National String Instrument Corporation. Hoci no-

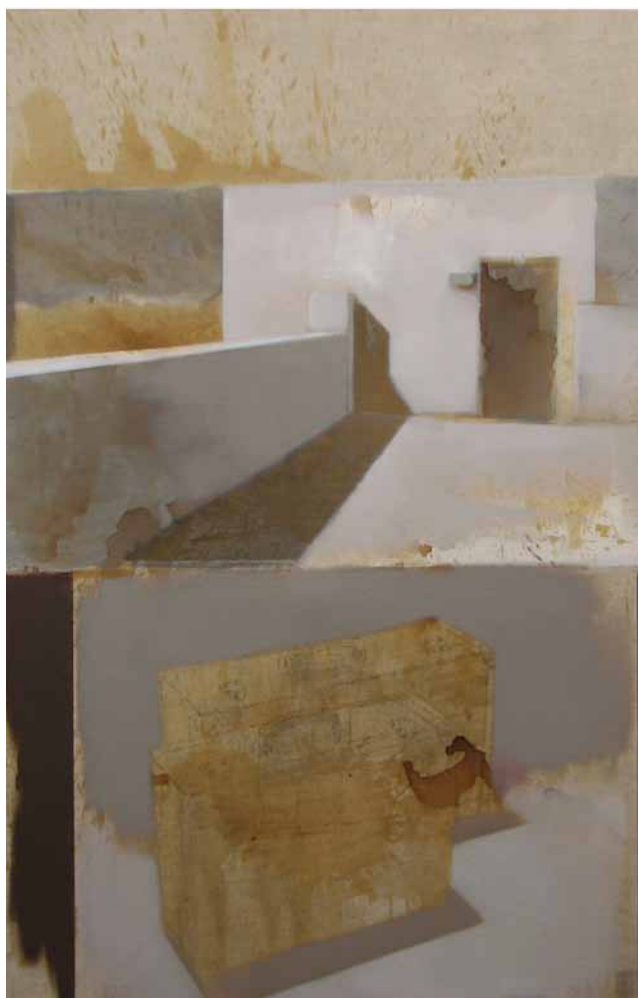
vinka, ktorú predávali pod názvom Tri Plate National, mala veľký úspech, bratia sa čoskoro osamostatnili a založili si vlastnú firmu DOPYERA BROTHERS Inc. Ján, teraz už John, inovoval svoj vynález a začal vyrábať patentovaný nástroj - gitaru zvanú DOBRO. Meno pre novú gitaru vzniklo slovnou hračkou z prvých písmen názvu firmy DOPYERA BROTHERS a slovenského významu tohto slova. Reklamný slogan pre ich gitaru to ešte zvyrazňoval. DOBRO MEANS GOOD IN ANY LANGUAGE! Dobro znamená dobro - dobrý v každom jazyku. A tak nezabúdajme na starý slogan bratov Dopyerovcov, ktorý by nemal platiť len v spojení s festivalom Dobrofest.

Autorka pracuje v Slovenskom inštitúte

Foto: archív festivalu

Maliar odrazu reality, Dušan Mravec

■ Ján Chovanec

Napriek tomu, že je – minimálne pre českú verejnosť – profesor Milan Knížák kontroverznou osobnosťou, privádza na svet, ako pedagóg, veľmi zaujímavých autorov. Áno, aj Dušan Mravec (nar. 1980 v Žiline), bol jedným z jeho žiakov, no nemožno zabudnúť ani na jeho ďalšie skúsenosti, štáže, štúdiá a lektorov – prof. Zdeňka Berana a prof. Miloša Šejna; ďalej tento mladý slovenský umelec študoval na SAMK – School of Business and Fine Art v Kankaanpää a Helsinkách vo Fínsku a na Kráľovskej akadémii výtvarných umení v Antverpách v Belgicku.

Dušan Mravec je maliar mnohých postupov, jeho tvorba a tvorivý proces umeleckého vývoja prechádzali rôznymi štýlmi, pritom sa

ale snažil i o ten vlastný. No nie je možné ho presne charakterizovať. Možno iba konštatovať, že sa snaží – podľa jeho slov – „odraziť kus reality“. Jeho plátna sú veľké tak, že je niekedy problém ich prepraviť na výstavu, vtesnať do galerijného výřahu, niekedy i do samotnej galérie. Taktiež ideou svojej tvorby sa javí byť skôr komplexne orientovaným, keďže plátna nemaľuje ako jednotlivé diela, i keď aj takto obstoja, no naopak, z niekoľkých skladá celky, resp. cyklus, ktorému veľí zjednocujúca myšlienka. Tak dajako aj on vníma svoju tvorbu a umelecké zameralenie: „Pracujem v tematických cykloch, pričom námety sa v nich striedajú od portrétov, figúr, zátiší až po krajiny a symboly. Moja maľba má takisto široký záber od čisto

hyperrealistickej, cez gestickú až po miestami abstraktnú, alebo kombinujem viacero týchto prístupov dohromady na jednom plátne. V podstate je ale moja maľba zobrazivá. Nedávno som vystavoval v Bratislave v Galérii Slovenského rozhlasu výber zo svojich najväčších cyklov Štúdií, Oltárov, Kompozícií a Zátiší za posledné 3 roky.“

Po priamej otázke na uskutočnené výstavy som bol doslova zahrnutý informáciami. Od roku 2005 má Dušan Mravec takmer každý rok minimálne dve výstavy. Jeho diela s ním precestovali podstatnú časť Čiech (v Prahe žije a tvorí posledných 9 rokov), nezabudol ani na Slovensko a okrem toho bolo možno vidieť jeho maľby napríklad vo fínskom meste Kankaanpää.

Keď ma, v súvislosti s týmto slovenským maliarom, napadla otázka životnej pozície umelca v dnešnom svete, prepojili sa mi dve jeho odpovede do jednej. Hovorí o remeselnej poctivosti, čo sa mi prekrýva z inou jeho odpoveďou, kedy vykladal o svojom výlučnom štúdiu starých majstrov. To sa dialo predovšetkým na počiatku jeho umeleckého vývoja. Takže umelcova spoločenská pozícia je i otázkou obdobia, ako sám konštatuje: „Otázka je, ako ste ochotní sa prispôbiť. Nevieť, či to bolo kedysi ľahšie alebo ťažšie, ale dnes je už toľko oblastí a možností v rámci výtvarného umenia, že sa už ťažko dá hovoriť o silných osobnostiach a všetko sa veľmi rozdrobuje.“

Podľa mňa sa vytráca poctivosť a remeslo v umení a tým vzniká veľmi veľa balastu, ktorý dlho neprežije.“

Vždy ma tiež u umelcov, ktorých prezentujeme v Listoch, zaujíma názor ohľadom porovnania českého a slovenského umelca v Prahe, v Českej republike; to majú totiž tieto strany za cieľ – prezentovať mladých slovenských tvorcov žijúcich v Čechách. „Česká maľba je podľa mňa viac lyrická narozdiel od slovenskej, kde prevláda skôr „vecný“ tón. Ale nedá sa povedať, že by to platilo všeobecne.“

Jediný rozdiel je podľa mňa aj tak iba v kvalite. A tam nezáleží na tom, kto je akej národnosti.“

Webové stránky autora:
www.dusanmravec.com

Slovanské náboženstvo

■ Veronika Civínová

Tak, ako sa ťažko nachádzajú korene Slovanov, tak sa aj ťažko dostávame k podobe slovanského náboženstva. Od Slovanov samotných pred christianizáciou sa tiež nič nedozvieme jednoducho preto, lebo nemali písmo. To k nim prišlo spolu s kresťanstvom. Jeden z prvých odkazov na tzv. slovanské etnikum, i keď vieme, že rozhodne nešlo o nejakú čistú rasu, máme už od šiesteho storočia. Pravdou ale zostáva, že správy o ich náboženských predstavách sú veľmi kusé. Alebo presnejšie povedané z nekresťanských (popríklad nemuslimských) zdrojov sa nedochovalo prakticky nič.

Svarog, slovanský veľký boh slnka a stvoriteľ.

Pre Grékov a Rimanov boli Slovania jednoducho príliš ďaleko, a tak nám chýba tento dôležitý zdroj informácií, ktorý pomáha pri štúdiu keltského a germánskeho náboženstva. Grécko-rímsky spôsob chápania ostatných kultúrno-náboženských okruhov je veľmi charakteristický. Je totiž typický „prekladáním“ do svojho náboženského kontextu. Bohov iných náboženských predstáv tak popisovali ako podobných svojim vlastným, alebo ich dokonca aj priamo nazývali menami svojich vlastných bohov, podľa toho,

že mali také isté „kompetencie“ ako bohovia „cudzí“. Jednoducho povedané, všetky ostatné (polyteistické) náboženstvá chápali ako analógie k svojmu vlastnému. Vzhľadom na to, že boli ale taktiež polyteisti, sa rozhodne nedá povedať, že by trpeli akýmikoľvek predsudkami a predovšetkým v hellenistickej epoche radi svoj vlastný pantheon rozširovali o cudzie božstvá.

Nie je bez zaujímavosti, že taký istý prístup môžeme nájsť aj v rámci kresťanských autorov, ako bol napríklad Kosmas. V jeho Kro-

niky českej (12. storočie) nachádzame práve taký istý prístup. Podľa jeho správ uctievali Slovania božstvá podobné Martovi, Bakchovi, Ceres a podobne.

Z kresťanských zdrojov už máme predsa len viac informácií, problém spočíva iba v tom, že sú značne zaujaté. Kresťanstvo ako monoteistické náboženstvo už rozhodne nemôže byť k pohanským náboženským predstavám takto tolerantné. Jeden spôsob, akým kresťanstvo pokrývalo pôvodný kult, vidno v preznačovaní „pohanských“ posvätných miest. Otázkou samozrejme zostáva, či išlo o vedomé či nevedomé konanie, ale veľmi často sa kostoly, kaplnky, kalvárie a iné stavajú na miestach starých chrámov či posvätných okrskov náležiacich pôvodnému náboženstvu. Tak ako sa stalo s „pohanským“ obetiskom „žiji“ na Pražskom hrade alebo svätynou Triglava vo Volyni a v Štetíne, kde boli na ich miestach postavené kostoly svätého Adalberta a svätého Petra.

Typický prístup k „pohanským“ náboženstvám spočíva veľmi často nielen v odmietnutí, ale priamo v zahrnutí do diabolskej sféry. Ako príklad nám môže poslúžiť „Homiliár opatovický“ z 12. storočia z pera biskupa pražského. Ten píše, že sa Slovania stále „klaňajú bôžikom (adorant daemonia), ďalej zakazuje obetovať zvieratá pri stromoch a prameňoch a varuje pred kultom mŕtvych ľudí a zbožňovaním (zbožšťovaním) duší. Nabáda tiež kňazov, aby zakazovali diabolické piesne (carmina diabolica), ktoré ľud spieva nad mŕtvymi.“ (Vid' viacej napríklad

Stvárnenie boha búrky Perúna v Čerkaskej oblasti na Ukrajine.

Bacchus: grécky boh vína. Autorom malby je Caravaggio.

„Bájesloví slovanské, Jan Máchal, nakl. Votobia.) I od kresťanských autorov sa nám ale zachovali pozostatky slovanskej mytológie, i keď väčšinou v kresťanskej reinterpretácii. Tá je zreteľne viditeľná napríklad v stvoriteľskom mýte, ktorý poznáme predovšetkým od folkloristov z 19. a 20. storočia, ale popisuje nám ho aj „Povest vremennyh let“ (11. storočie). V nich stvorenie sveta nastalo tak, že Boh prikázal diablovej, aby z vody (z mora) vyniesol zem. Diabol si ale v ústach nechal trochu piesku, aby sám mohol tvoriť. Piesok mu však v ústach začal pribúdať a pribúdať, a tak ho musel začať vyplúvať von. Z tohto potom vznikli hory, holé skaly, púšte a močiare. Boh tvoril iba úrodné miesta.

Počiatky spomínanej folkloristiky či etnografie siahajú predovšetkým do obdobia 19. storočia a romantizmu, ktorý sa pokúšal obracať do minulosti a stred záujmu bol smerovaný na nekresťanské náboženstvo a kultúry obecné. Dôležité potom boli pochopiteľne aj obrodenecké snahy, ktorým môžeme vďaka za širokú zbierku rozprávok, národných piesní a ich spracovanie, ktorému sa spisovatelia a bádatelia v období pred

a po vzniku Československa zápalisto venovali.

V rozprávkach, piesňach a zvykoch, ktoré sa dochovali vďaka tomu, že boli zakomponované do kresťanskej praxe, je totiž možné nájsť zvyšky pôvodnej viery. Rozprávky ako také totiž neboli pôvodne rozprávkami v našom slova zmysle. Určite neboli myslené iba pre deti a tiež rozhodne často nemali dobrý koniec. Mravné ponaučenie by človek v nich taktiež niekedy márne hľadal. Skôr išlo o rozprávanie príbehov po večeroch na pobavenie a snáď aj poučenie a veľmi často práve vychádzali z pôvodných mýtov. Podme teda do časov rozprávok, kde sa môžeme stretnúť s bludičkami, vílami, rusalkami, vlkolakmi, upírmí, vodníkmi a morami. Tieto stretnutia rozhodne ale nemuseli dopadnúť dobre.

„Tlačí ma nočná mora.“

Práve táto veta, ktorú niekedy používame aj dnes a pod ktorou myslíme, že sme sa zle vyspali a mali zlé sny, vychádza z dávnej viery. Zdá sa, že sa aj naši predkovia stretávali s Morami. Mora (ináč aj zmora, mórava, móra, múra) mala byť živá osoba, z ktorej v noci vychádzala duša, pričom telo

ležalo ako mŕtve. Takýto človek podľa viery vyzeral tak, že mal husté, nad nosom zrasené obočie, niekedy aj ploché chodidlá. Táto duša sa potom vkrádala do ľudských obydli, aby dusila spiacich ľudí. Privedila im tvrdý spánok a ukazovala zlé sny. Vďaka tomu im potom cicala z hrude krv.

Bludičky bolo zasa možné stretnúť na cintorínoch alebo v močiároch, kde sa snažili zaviesť človeka do bahnísk rybníkov, aby ho udusili. Podľa starej viery to boli duše mŕtvych v podobe malých detí alebo mužičkov.

Podobne aj Rusalky (ale aj Navky, Mavky) mali byť duše mŕtvych detí, ktoré utopili ich matky, alebo dievčat, ktoré spáchali samovraždu. V christianizovanej verzii sem boli zahrnutí aj ľudia, ktorí zomreli nepokrstení. Objavovali sa v podobe detí alebo dievčat, ktoré sa hojdali v korunách stromov za svitu mesiaca a pokúšali sa prilákať okoloidúcich tým, že napodobňovali detský plač alebo naopak smiech. Keď sa človek nechal chytiť, tak ho v lepšom prípade uštekli k smrti. V horšom prípade ho utopili alebo mu odrezali hlavu. Jediný spôsob, ako sa proti nim dalo ubrániť a zároveň ich za-

chrániť, bola krstná formula: „Krstím ťa v mene Otca, Syna i Ducha Svätého.“ Aj to ale pomohlo iba vtedy, ak to človek stihol do siedmich rokov od ich smrti.

Z duší nepokrstených mŕtvych sa ale mohli stať aj Vily (Vily, Samovily, Samodivy). Konkrétne zo Slovenska poznáme ešte inú variantu. Išlo o dušu mŕtvej nevesty, ktorá zomrela po zásnubách. Korene predstáv o týchto bytostiach ležia ale zreteľne niekde inde. Dochovala sa totiž legenda, ktorú poznáme zasa zo Slovinska a v nej sa vily popisujú úplne ináč. Vily sú tu bytosti z dôb „zlätých čias“. Táto legenda, ako sa zdá, nadväzuje na staré poľnohospodárske mýty. Staré „zlaté časy“ sa tu popisujú ako doba, kedy poľia samé rodili pšenicu a ďalšie obilie, keď ľudia žili v spokojnosti a mieri. Vtedy vily pomáhali ľuďom orať, siať a žať a boli to práve ony, ktoré to ľuďom naučili ako prvé. Potom sa ľudia ale od starých spôsobov začali odvracať. Začali používať na zvieratá biče a štváť ich, klieť na poliach, kde sa miesto piesní začali ozývať výstrely z pušiek. Národy sa začali navzájom prenasledovať. Vily preto odišli do cudzích krajín a už ich viac nebolo vidieť.

Ináč bolo možné stretnúť aj rôznych upírov, vodníkov a vlkolakov. Vôbec celá príroda bola predchnutá nadprirodzenými bytosťami. Okolie i domovy boli plné škriatkov a domácich bôžikov, ktorí, keď sa o nich ľudia dobre starali, ochraňovali ich obydlia. Slovanské náboženské predstavy ale za-

hrňovali aj „veľkých bohov“. Z tých hlavných je iste treba menovať Svaroga, boha slnka a stvoriteľa. Svarog síce stvoril svet, potom sa ale uložil k spánku a ďalej vlastne do neho nezasahoval. Jeho vládcovskú úlohu po ňom prevzal Svarožič (Svaražič). Aspoň podľa jednej verzie musíme totiž poznamenať, že v rôznych dobách a miestach hral hlavnú úlohu iný z bohov. V rámci Ruska bol synom Svaroga Dažbog, a tak aj prevzal jeho pozíciu slnečného božstva. Zo Srbska sa dochovala národná rozprávka popisujúca Daboga (Dažboga) ako vládcu na zemi oproti Pánu Bohu vládnucemu na nebesiach. Tu sa ale už zreteľne ukazuje kresťanská reinterpretácia, pretože Dažbog sa tu popisuje oproti Bohu ako zlá bytosť, ako diabol. Ďalším z bohov bol Perún. Bol to búrlivý boh hromovládca. Okrem toho, že mal Perún „na starosti“ búrlivé počasie, bol tiež považovaný za garanta zmlúv. Určite nie je bez zaujímavosti, že sa nám odkaz na tohto boha vlastne v slovenčine dochoval až dodnes. A to v slovnom spojení: „Parom do teba!“, alebo „Nech to Parom vezme!“

Čo do podoby bol určite veľmi zaujímavým bohom Triglav, ktorý mal mať, ako jeho meno napovedá, tri hlavy. Podľa viery mal hlavy tri, pretože mal na starosti nebo, zem i podsvetie. Kvôli jeho netradičnej podobe vedci vytvárajú rôzne teórie o vzťahoch Slovanov s Indmi, pretože práve v indických náboženských predstavách je „viachlavosť“ celkom bežná. Nakoniec vždy ale zostáva

otázkou, či je nutné vysvetľovať všetko vzájomným vplyvom kultúr. Tak či tak, zostáva iba na úrovni teórií. Triglava poznáme aj z „nášho“ územia. Z legiend je známe, že knieža Přibyslav, keď prijal krst, dal jeho sochu „tříhlavatú nectnú i velmi škaredú“ zničiť.

Neznámy nám nie je ani boh Radegast (Radagast, Reidgast). Patrónom piva pravdepodobne nebol, ale poznáme ho z iných súvislostí. Boj kresťanstva s „pohanskými“ Slovanmi totiž nebol víťazný vždy iba pre kresťanstvo. Jedna legenda hovorí, že práve Radegastovi bola obetovaná hlava zajatého Jána, biskupa meklenburského.

Náš výber zo slovanského pantheonu môžeme zakončiť bohom Svantovitom. So Svantovitom bol spätý rituál, ktorý sa odohrával po žatve. Okrem iného bolo jeho súčasťou to, že upiekli sladký koláč veľký ako človek. Kňaz ho potom postavil medzi seba a ostatných ľudí a spýtal sa, či ho za ním vidia. Keď odpovedali, že nie, vyslovil želanie, aby ho aj na budúci rok nevideli. Inými slovami, aby bola aj na budúci rok takisto veľká úroda. Je zaujímavé, že obdoba tohto rituálu (či tejto jeho časti) pretrvala aj v rámci kresťanstva. Na Malej Rusi, v Bielorusku, Hercegovine, Bulharsku a Macedónii sa stal poväčšinou súčasťou štedrého večera. Otec rodiny si tu sadol na miesto pred ikonami pred stôl, kde boli rozložené koláče, pirohy a iné pochutiny a pýtal sa, či ho ostatní vidia. Keď rodina odpovedala, že nevidia, povie: „Daj Boh, aby ste ma aj na budúci rok nevideli“.

Naše rozprávanie o náboženstve starých Slovanov môžeme zhrnúť tak, že máme síce napokon aj dostatok informácií, ale sú značne problematické. I keď si totiž odmyslíme rôzne interpretačné posuny, dostávame sa predovšetkým k tomu, v čo asi mohli Slovania veriť. To, akým spôsobom sa ale odohrávala náboženská prax, ako konkrétne vyzerali rituály a obete, konkrétne nepoznáme. Mytológia sa nám tiež nedochovala. Preto aj slovanskí „novopohania“ pokúšajúci sa o „reštaurovanie“ slovanského náboženstva, stavajú na faktach, ktoré je možné získať s tým, že náboženskú prax vlastne vytvárajú sami. (Pre záujemcov o túto tematiku odkazujem na internetové stránky – v Česku donedávna pôsobila skupina novopohánov „Rodná viera“, na Slovensku sú najznámejšia skupina „Paromova Dúbrava“.)

Ilustrácia bohyně poľnohospodárstva a úrody Ceres.

Pokračovanie v budúcom čísle

Slovenské kořeny, česká scéna

Jana Bohutínská ■

Česko a Slovensko jsou dva samostatné státy. Spřízněnost pramenící ze společné historie (a snad i evropské současnosti) se však do českého tance a divadla stále promítá.

Slovenští umělci – tanečníci, choreografové, režiséři (o hercích nebo zpěvácích nemluvě) v Česku nejen hostují, někteří sem dokonce přesídlili; svou tvorbu a své aktivity integrovali do místního kulturního prostředí. Zanechávají za sebou zřetelnou stopu. Připomeňme (v subjektivním výběru) alespoň některé.

Tanečnice Lucia Kašiarová je ředitelkou občanského sdružení Alt@rt, které provozuje holešovické Studio Alt@. Od roku 2007 je to místo pro tanec, pohybové a alternativní divadlo, kde se odehrávají jednotlivá představení, nacházejí zde azyl festivaly (letos se tu třeba částečně koná Česká taneční platforma). Stejně tak podstatné je, že zde probíhají workshopy či tréninky, zkrátka, že tu vznikl také prostor pro vzdělávání profesionálů.

Kromě produkční, pedagogické a organizační práce se Lucia Kašiarová pochopitelně aktivně věnuje tanci. Jako interpretku ji lze zažít v představení Emigrantes souboru VerTeDance pod choreografickým vedením Veroniky Kotlíkové a Terezy Ondrové. Křehká inscenace, na níž profesionální tanečnice a tanečníci spolupracují s dětmi, si jako své téma vybrala emigrantství, vykořeněnost, odchod ..., jak je ostatně zřejmé již z názvu. Do sólové tanečně – choreografické práce se zas Lucia K. v nedávné době pustila v kuse Ala III.

Petra Fornayová do Česka nepresídlila, ale často sem ze Slovenska (ale i odjinud z Evropy) zajíždí. Tanečnice, performerka, choreografka, které také není lhostejný – řekněme – taneční a divadelní provoz. Píše o tanci, především pro svůj domovský slovenský časopis Vlna, učí, založila festival, spoluzaložila divadelní prostor v Bratislavě a byla jeho taneční dramaturgyní. Když mluví o slovenském tanečním milieu, nebere si servítky, jak jsem se sama přesvědčila při rozhovoru pro slovenské číslo časopisu Taneční zóna.

Choreografia Petra Fornayová, Ponec

Z jejich prací vyberu Kdo je Annik?, protože je to inscenace, která v její koncepci a choreografii vznikla se souborem Nanohach. Hutný, téměř hodinový duet dvou žen, inspirovaný životem a smrtí lana Curtise z Joy Division. Dílo divácky náročné, protože to hlavní se tu míhá někde na pozadí viditelného. Neudiví, že jeden z projektů Petry Fornayové, který letos v Praze hostoval, Diamondance: Reloaded, vznikl ve spojení se slovenským conceptualistou Milanem Adamčiakem.

Jozefu Fručekovi a Lindě Kapetane (pocházející z Řecka) nejde o to, aby tanec mloune hladil po srsti. Naopak – jejich taneční díla dřou z diváků kůži. Vzpomínáte na loňský Tanec Praha, na němž pod hlavičkou RootlessRoot Company hostovali v Arše s inscenací UNA – Unknown Negative Aktivita? Inspirace – Theodore Kaczynski, Unabomber.

Ze spolupráce choreografického dua Fruček – Kapetanea se souborem DOT504 vzešla inscenace, která se – bez přílišného přehánění – řadí k tomu nejputavějšímu, co se v posledních letech na českých tanečních scénách objevilo: 100 Wounded

Tears. Motto či podtitul: 14 obrazů ztraceného zoufalství. Je to tanec, kterému neuniknete, který se zadírá za nehty, zanechává chuť hlíny na jazyku a v hlavě ostře zařiznuté obrazy.

Dodo Gombár byl léta režisérem na volné noze, který svou přítomnost dávkoval mezi slovenské, české i jiné evropské scény. V roce 2006 působil ve zlínském Městském divadle, odkud nakonec odcházel v dusné atmosféře. A zakotvil v pražském Švandově divadle, v němž je od loňska uměleckým šéfem.

Jako režisér Gombár zatím obohatil repertoár „Švandáku“ o merlinovskou trojici her Tankreda Dorsta – Merlin: Zrození, Merlin: Grál, Merlin aneb Pustá zem – či o nepříliš povedený kus stepařsko-tanečního Projectu WINGS R.I.P. Chystá Vieweghovu Biomanželku a také zdramatizovanou debatu o Divadelních novinách Máme smysl! (pravda, nic než pravda).

Takže? ...Uvidíme!

Autorka je redaktorka dvojtýždenníka A2

Foto: archiv

Pre press>Press>Lettershop>Distribuce

www.cprint.cz | www.cprint.sk | sales@cprint.cz

tlačiareň pre Česko a Slovensko